

Egy ismeretlen humanista: Peregi Albert pécsi prépost*

A magyar történetírás minden korban kiemelt fontosságot tulajdonított az európai művelődési irányzatok és eszme-rendszerek hazai képviselőinek. Ez különösen igaz a humanizmus, reneszánsz és reformáció, azaz a késő középkor és a kora újkor századaira.¹ A nyugati áramlatok hazai jelenléte, mind a kortársak, mind a korszakkal foglalkozó 19–20. századi kutatók számára az Európához való tartozás legfontosabb argumentumai közé tartozott. Janus Pannonius, Brodarics István, Oláh Miklós, Verancsics Antal és még sokan mások a magyar (horvát, dalmát) kulturális közegeken túl az európai értelmiség előtt is (el)ismertek voltak, és továbbra is fontos feladat, hogy új nevekkal bővüljön a lista, már amennyiben ez lehetséges. Ebbe a körbe, a „res publica litteraria” polgárai közé tartozott Peregi Albert is, az ő pályáját mutatja be ez a tanulmány.²

A cím nem teljesen fedí a valóságot, hiszen Peregi neve nem ismeretlen a kora újkori magyar irodalom, egyház és közigazgatás története iránt érdeklődők előtt. A Mohács utáni két évtized eseményeiben rendre feltűnik a forrásokban, sőt titulusai alapján bizvást a döntést előkészítő elit tagjának tekinthető. Ezért első pillantásra meglepő, hogy életrajzát eddig nem írták meg, ám rövid levéltári búvárlat alapján is kijelenthető, hogy ez nem véletlen: Peregi után nem

* A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (BO/00387/10/2) és a Magyar Ösztöndíj Bizottság zágrábi kutatási ösztöndíjainak támogatásával készült.

1 Fontos megemlíteni, hogy a történetírás az elmúlt években meghaladta a három fogalom lineáris kapcsolatát. Mára evidencia, hogy a reformáció mellett a katolicizmus is a humanizmus és reneszánsz egyenrangú örököse, sőt a reformáció előzményei a késő középkori katolikus egyház belső reformtörekvéseiben is nagyon erősen megtalálhatóak. Ugyanakkor a humanizmus és a reneszánsz eszméje a kora újkori katolikus egyházban is jelen volt. *Jean Delumeau: Catholicism between Luther and Voltaire.* Burns&Oates, London, 1977.; *Uő: Reneszánsz.* Osiris, Bp., 1997. (Európa kultúrtörténete) 99–127.; *Michael A. Mullett: The Catholic Reformation.* Routledge, London, 1999. Azt is le kell szögezni, hogy ezek a kategóriák időben nem egymás után következtek, hanem egymást inspirálva, közel egy időben határozták meg a kora újkor ízlését és művészeti ideálját. A művészettörténeti szemléletre ld.: *Galavics Géza et al.: Magyar művészet a kezdetektől 1800-ig.* Corvina, Bp., 2001.

2 A tanulmány megírásában segített Ács Pál, C. Tóth Norbert, Dominkovits Péter, Fazekas István, Geccsényi Lajos, Glück László, Jankovits László, Lakatos Bálint, Oborni Teréz, Pálffy Géza és Tóth Gergely, ezúton köszönöm nekik.

maradt fenn intakt iratanyag, a vele kapcsolatos források szétszórva a Magyar Kamara és különböző családi levéltárak állagaiban találhatóak, összeszedésük aprólékos munka árán is csekély eredménnyel kecsegtet.

A rossz forrásadottságok ellenére nem haszontalan összegyűjteni és szintetizálni a róla szóló információkat. Alakja legalább három különböző vonatkozásban tarthat igényt az érdeklődésre: pécsi prépostként, kitűnő gazdasági szakemberként és hivatalnokként, valamint nyitott gondolkodású, mecénási hajlamokkal megáldott humanistaként.

Bátori István szolgálatában

Származását bizonytalanság övezi. Juhász Kálmán még több Peregi Albert egyidejű tevékenységét feltételezte az 1520-as években.³ Ma annyi valószínű, hogy vagy a Solt, vagy a Keve megyei Peregről származott.⁴ Születésének idejét tekintve is becslésekre kell hagyatkoznunk, mivel élete első évtizedeiről semmit nem tudunk. 1519-ből ismert az első róla szóló híradás, amikor egy vizsgálat során nádori küldöttként tevékenykedett,⁵ 1546-ban pedig már idős emberként említi egy forrás.⁶ Ezek alapján valamikor a 15. század utolsó harmadában születhetett, és pályafutása viszonylag későn kezdődött. Az 1519. évi adatból azonban kiderül, hogy ekkor Bátori István nádor szolgálatában állt, aki 1522 áprilisában kinevezte csanádi kanonoknak és marosontúli főesperesnek.⁷ Bátori a káptalan és Bosnyák Tamás püspöki vikárius tiltakozása dacára elérte a célját, sőt úgy tűnik, hogy az ellenkező helynököt le is váltotta a hivatalából. Érdekes momentum, hogy Peregi első ismert javadalma egybeesett Bátori királyi helytartói megbízatásával, nem kizárt, hogy a kettő összefügg egymással.⁸

A beiktatási parancsban az *egregius* és a *magister* jelzők szerepelnek a neve mellett, tehát középnemesi famíliából származott, de közvetlen családi kapcsolatairól nincsenek biztos adataink. Magisteri címe arra enged következtetni, hogy

3 Juhász Kálmán: A csanádi püspökség története (1500–1552). Makó, 1947. (Csanádvármegyei könyvtár 43.) 66–67.

4 Mindkettő mellett szólnak érvek. A Temesvártól délre fekvő délvidéki település megmagyarázná a csanádi kanonoki stallumát, valamint az 1510-es években temesi ispánként szolgáló Bátori Istvánnal való kapcsolat eredetét. Révay Ferenc közeli származása is ezt erősíti, ennek bővebb kifejtését ld. lejjebb. A Duna melletti, Keve oppidumhoz közeli Pereg pedig a fehérvári örkanonokságot, a szoros városi kapcsolatokat és a Mizsér családdal való rokonságot támasztaná alá. A települések beazonosítására: *Engel Pál: Magyarország a középkor végén. Digitális térkép és adatbázis a középkori Magyar Királyság településeiről.* CD-ROM. Térinfo Bt., Bp., 2001.

5 Bónis György: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. Akadémiai, Bp., 1971. 407.

6 *Gecsenyi Lajos: A rejtélyes Thurzó.* Thurzó Ferenc, a Magyar és az Udvari Kamara elnöke (1549–1563). Levéltári Közlemények 81. (2010) 13.

7 Magyar Országos Levéltár (Budapest; = MOL), Diplomatikai Levéltár 25 018 (átirat).

8 Politikátörténeti források Bátori István első helytartóságához (1522–1523). Közzéteszi C. Tóth Norbert. MOL, Bp., 2010. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II.: Forráskiadványok 50.) 38., 41–42. sz. okl.

tanult külföldi egyetemen. A legvalószínűbbnek a bécsi universitas tűnik, ez ugyanis megmagyarázná ottani kitűnő kapcsolatait. Az egyetem kiadott anyakönyveiben azonban hiába keressük a nevét,⁹ és negatív eredménnyel zárult Krakkó, valamint az itáliai egyetemek anyagainak az átnézése is.¹⁰ Iskolázottságának megállapítása így további kutatások feladata.

1522-ben királyi szállásmester (*hospitium regalium distributor*),¹¹ utána azonban néhány évig nem hallunk róla, míg 1526 őszén fel nem bukkan Batori oldalán Pozsonyban. Karrierje szempontjából meghatározó volt a mohácsi csatát követő néhány hónap, amikor a nádor rendkívül aktívan politizált a Habsburg trónjelölt érdekében. Ma már tudjuk, hogy éppen a nádor környezetében dolgozták ki Ferdinánd trónigényének a jogi legitimációját,¹² és ebben Pereginek komoly szerepe lehetett. Mindvégig jelen volt Pozsonyban, ahol Batori szűkebb környezetéhez tartozott.¹³ November 13-án Albert diák (*Albertus litteratus*) a kocsik kifizetésére kapott hat forintot, 18-án ő számolt le egy nagyobb összeget urának, 23-án pedig őt küldték Bécsbe a magyar urak pozsonyi tanácskozásának hírével.¹⁴ Azt nem tudom pontosan, hogy milyen minőségben szolgált ekkor a nádor mellett, de komoly esély van arra, hogy 1526 őszén ő váltotta Révay Ferencet a nádori magántitkári (*secretarius palatinalis*) tisztségben.¹⁵ December 10-én papír vásárlására kapott pénzt Pozsonyban,¹⁶ de az első konkrét adatom a titkári pozícióra csak egy 1527. július 5-én kelt királyi ígérvényből van.¹⁷

Pereginek az előkészítésben végzett szerepével magyarázhatjuk, hogy személyesen is részt vett a december 15-én lezajló diétán.¹⁸ Nem kizárt, hogy a ná-

9 A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig. Kiadja Schrauf Károly. MTA, Bp., 1902. (Magyarországi tanulók külföldön 4.); Die Matrikel der Universität Wien. III/1. Bearb. Franz Gall. Köln, 1959.

10 Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221–1864. Kiadja Veress Endre. MTA, Bp., 1941. (Olaszországi Magyar Emlékek 3.); A krakkói magyar tanulók-háza lakóinak jegyzéke (1453–1558). Az eredeti kéziratból közli és magyarázza Schrauf Károly. MTA, Bp., 1893. (Magyarországi tanulók külföldön 3.)

11 Juhász K.: i. m. (3. jz.) 67–68. Szerinte azonban itt egy másik, hasonnevű személyről van szó.

12 „Az nádorispán Pozsonban új dolgokat indítana, és hogy nem akarna addig megnyugodni, míg Ferdinánd Magyarországbán királlyá nem választatnék s be nem vitetnék.” Istvánffy Miklós magyarok dolgairól írt históriája Tállyai Pál XVII. századi fordításában. I–III. S. a. r. Benits Péter. Balassi, Bp., 2001–2009. (Történelmi források I/1–3.) 235.

13 C. Tóth Norbert: Ecsedi Batori István nádor pozsonyi tartózkodásának számadáskönyve. Adalékok Magyarország 1526 végi politikátörténetéhez. Levéltári Közlemények 80. (2009) 169–208.

14 C. Tóth N.: Batori-számadáskönyv i. m. (13. jz.) 179.: 139., 183.: 281., 184.: 361. tétel.

15 Révay szintén a Délvidékről, Szerém és Bodrog megyei családból származott. Valószínűleg régebről ismerte Peregit. Ő biztosan nem tanult külföldön, iskoláit Budán végezte. Talán ez lehet a kulcs Peregi tanulmányaira is. A Révayakra legújabban ld. Pálffy Géza: Különleges úton a magyar arisztokráciába: a Révay család a 16. században. Történelmi Szemle 51. (2009) 1–20.

16 C. Tóth N.: Batori-számadáskönyv i. m. (13. jz.) 191.: 640., 193.: 711. tétel.

17 Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából. I–V. Szerk. Bunyitay Vince–Rapaics Rajmund–Karácsonyi János et al. Szent István Társulat, Bp., 1902–1912. (= ETE) I. 329.

18 Istvánffy i. m. (12. jz.) I. 237. December 10–15-e között biztosan a városban volt. C. Tóth N.: Batori-számadáskönyv i. m. (13. jz.) 173. Ortway említi, hogy a november 30-án kiállított meghí-

dori felszólalás és a Révay által előadott jogi érvelés előkészítésében is komoly szerepet vállalt.¹⁹ Így nem csoda, hogy az év végén a Habsburgok valósággal elhalmozták adományokkal a néhány héttel korábban még papiros és tinta megvételével megbízott titkárt. December 26-án Ferdinánd megerősítette az özvegy Máriának egy pozsonyi házra tett adományát, és üresedés esetén neki ígérte az esztergomi éneklőkanonokságot, valamint a székesfehérvári örkanonokságot.²⁰ Sőt abba is beleegyezett, hogy a budai Mendel Izrael zsidó prefektus háza Peregi tulajdonába kerüljön.²¹ Bár a nagy értékű ingatlan 1530 után valószínűleg elvezett Peregi számára, a koronázás utáni hetekben mindezek egy nagyon komoly szolgálat ellentételezései lehettek.²²

Valószínű, hogy ezekben a hetekben Peregi megkapta a pécsi kispréposti címet is. Istvánffy művében ugyanis konkrétan szerepel, hogy Peregi prépostként vett részt a pozsonyi országgyűlésen.²³ Mivel ekkor Macedóniai László töltötte be a nagypréposti tisztséget, így ez nem jöhet számba Peregi esetében. Mária királyné azonban 1526. október 25-én Bátorinak adományozta a kispréposti javadalom kegyuraságát,²⁴ a nádor pedig ezek után Pereginek juttathatta a stallumot. Arra ugyanis nincsen adatunk, hogy más viselte volna a Mohács utáni években.

Peregi 1527-ben további birtokadományokban részesült. Szapolyainak az országból való kiszorítása után Ferdinánd párthívei joggal reméltek újabb osztogatást, és ennek során kapta meg Korotnai Jánossal közösen szakácsi Kovácsi Gergely és Farkas Somogy megyei birtokait.²⁵ Júliusban Gerendi Miklós fonto-

vólevélen az ő neve is szerepelt, de erre forrást nem találtam. *Ortvay Tivadar*: Pozsony város története. IV/1. A város politikai szereplése a XVI-ik század első felében, a mohácsi vésztől I. Ferdinánd király haláláig 1327[!]-1564. Pozsonyi Első Takarékpénztár, Pozsony, 1912. 88.

19 Magyar Országgyűlési Emlékek. I–XII. Szerk. Fraknói Vilmos–Károlyi Árpád. MTA, Bp., 1874–1917. (Magyar Történelmi Emlékek III.: Országgyűlési Emlékek) (= MOE) I. 45., 52–53.

20 Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Bécs. A birodalmi levéltárak magyar vonatkozású iratai. Tematikai leltár. I–II. Összeáll. Buzási János. MOL, Bp., 1979. (Levéltári Leltárak 76.) I. 74.

21 Magyar–zsidó oklevéltár. I–VIII. Szerk. Friss Ármin et al. Izraelita Magyar Irodalmi Társulat etc., Bp., 1903–1970. (= MZsO) V/1. 328. reg.

22 A prefektus egykori házát 1534-ben egy gazdag zsidó kereskedő visszakérte Gritti Alajos kormányzótól azzal az ajánlattal, hogy évi 10 000 aranyat fizet érte 10 éven keresztül. *Scheiber Sándor*: Héber kódexmaradványok magyarországi kötetláblákban: a középkori magyar zsidóság könyvkultúrája. Magyar Izraeliták Országos Képviselője, Bp., 1969. 114.

23 Istvánffy i. m. (12. jz.) I. 237. Valószínűleg ez alapján került be a szakirodalomba is: *Barta Gábor*: Illúziók esztendeje (Megjegyzések a Mohács utáni kettős királyválasztás történetéhez). Történelmi Szemle 20. (1977) 21.; *C. Tóth N.*: Batori-számadáskönyv i. m. (13. jz.).

24 Documenta ad historiam familiae Batori de Ecsed spectantia. I. Ad edendum praeparaverunt Richardus Horvát–Tiburtius Neumann–Norbertus C. Tóth. Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, 2011. (A nyíregyházi Jósa András Múzeum kiadványai 67.) 277. okl. Ferdinánd 1527. július 11-én erősítette meg az adományt: ETE I. 329.

25 *Buzási J.*: i. m. (20. jz.) 121. 1527. júl. 13. Promissio Korotnai Jánosnak és Peregi Albertnek Moorh falura, Kovácsi faluban részirtokokra, Reykh és Szilvásdancs praediumokra, Apch, Gyugh, Szenna, Fejéregyház falvakra és Ujszulok praediumra. Adománylevél: MOL A 57 Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri regii I. köt. fol. 5. 1527. nov. 15.

sabb pozícióba való helyezése esetére a fehérvári örkanonokságra kapott újabb ígéretet,²⁶ igaz, az esztergomi éneklőkanonoki kinevezésből semmi nem lett.

A Mohács utáni esztendőök hiányos forrásadottságát jelzi, hogy Peregi a következő években újra eltűnik a szem elől. Az bizonyos, hogy továbbra is Bátorinádor szolgálatában állt, és bár forrásaim nincsenek rá, de valószínűleg többnyire Pozsonyban, Bécsben, Budán élt, talán részt vett a kamarai adminisztráció megszervezésében is. 1528-ban Jacobus Piso végrendeletének egyik végrehajtója.^{26a} 1530-ban legalább kétszer megfordult Lengyelországban: nyáron Zsigmond királynál járt, októberben pedig Tomicki Péter krakkói püspökkel tárgyalt Zsófia hercegnő ügyében. Ekkor beszámolt egy jelentősebb felvidéki török pusztításról, valamint Ferdinánd Bécs körüli hadmozdulatairól is. Ebből valószínűsíthető, hogy többnyire ezen a környéken tartózkodott a nádor – és így az udvar – környezetében.²⁷ Az Oláh Miklóssal folytatott levelezéséből kiolvasható Peregi növekvő befolyása. Már az jelzésértékű, hogy a kitűnő humanista a barátságába fogadta, és nem véletlen, hogy eltávozását követően tőle várt tájékoztatást a magyarországi ügyekről.²⁸ Az adatok sporadikussága ellenére megkockáztathatjuk, hogy 1527–1530 körül Peregi egyre ismertebbé vált a központi kormányzerveknél és az udvarban, és a nádor legszűkebb bizalmasai közé tartozott. Dominusa halálával Peregi pályája azonban komoly fordulatot vett.

A pécsi kapcsolat

A nádor elhunytával Peregi elhagyva a Bátorinádor családot, királyi szolgálatba lépett, és ezzel párhuzamosan megkapta a pécsi nagyprépostságot.²⁹ Ezzel az ekkor még szerény birtokállománnyal rendelkező Peregi bekerült a főpapok, és ezzel a magyar főméltóságok sorába. Ő volt az utolsó pécsi prépost, aki a város elfoglalása

26 Österreichisches Staatsarchiv (Bécs; = ÖStA), Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Ungarische Akten (= HHSStA UA) 1527. júl. 5. Gévay Antal gyűjtése. Kiadva: ETE I. 329.

26a *Németh Lajos*: Adalék Pisó Jakab életiratahoz. Történelmi Tár (1885) 764–767.

27 Acta Tomiciana. XII. Bibliotheca Kornicensis, Posnaniae, 1906. 242–243., 308–309.

28 Oláh Miklós II. Lajos és Mária királyné titkára, utóbb magy. orsz. cancellár, esztergomi érsek-primás és kir. helytartó levelezése. Közli Ipolyi Arnold. MTA, Bp., 1875. (Magyar Történelmi Emlékek I.: Okmánytárak 25.) (= Oláh-levelezés) 45. 1530. febr. 18. Linz. Oláh Miklós Peregi Albertnek.

29 Peregi a kisprépostságot valamikor elhagyta, hiszen 1543-ban már a saját emberét akarta ehhez a javadalomhoz juttatni, azaz ő ekkor már csak nagyprépost lehetett. ETE IV. 204. Mivel azonban a forrásokban mindvégig egyszerűen csak prépostként szerepel, nem könnyű az előlépés dátumát meghatározni. A legvalószínűbbnek a királyi szolgálatba lépés ideje tűnik, hiszen a nagypréposti stallum kegyura az uralkodó volt, akinek lehetősége volt ezzel honorálni Peregi szolgálatait. C. Tóth Norbert többek között Mályusz Elemér alapján szintén 1530-ra tette a kinevezést, és bár erre konkrét adat nincsen, a felvetés megfontolandó. *Mályusz Elemér*: Egyházi társadalom a középkori Magyarországon. Műszaki, Bp., 2007. 195.; C. Tóth N.: Bátoriszámadéskönyv i. m. (13. jz.) 197. Peregi legkésőbb 1530. július 21-én már királyi szolgálatban állt, ennél korábbi adatot nem ismerek.

előtt ténylegesen betöltötte ezt a tisztséget és élvezte ennek jövedelmét. Az 1542. évi rovásadó-összeírás szerint Baranyában az övé volt Cserdi, Turony és Mányok. Ezek jövedelméből békeidőben nyugodtan meg lehetett élni, és Cserdi adóját ekkor biztosan ő kapta kézhez.³⁰ A hivatal valós betöltésére utal, hogy a Zala megyei Hosszúpáh és Németpáh birtokokat, amelyeket Peregi az 1530-as években kapott adományként, 1643-ban Pécsi András akkori pécsi prépost mint egyházi birtokot kívánta visszaszerezni uzurpálójától.³¹ Peregi neve összeforrt a pécsi préposti címmel, és ez még akkor is igaz, ha a középkorban megszokott módon e tisztséget az udvari szolgálataiért kapta. Nem valószínű ugyanis, hogy nagy hatással lett volna Pécs egyházi életére, avagy hosszabb időt töltött volna el a városban. Sőt arra sincsen adat, hogy akár csak átutazóban megfordult itt, így nem meglepő, hogy a pécsi káptalan történetét tárgyaló monográfia nem említi préposti kinevezését.³² Pedig a város elfoglalása előtti pillanatokból van arra adatunk, hogy igyekezett befolyásolni a kanonoki kinevezéseket, amikor a megürült kispréposti pozícióba saját kancellistáját akarta bejuttatni.³³ Kapcsolata ennek ellenére nem mondható formálisnak Baranyával, hiszen a vármegye alispáni tisztét több éven keresztül betöltő Istvánffy Pál testvére, Istvánffy Ferenc a familiárisaként szolgált az 1540-es években.³⁴ Rokoni kapcsolatain keresztül naprakész információi voltak a város és környékének eseményeiről is, hiszen Mathyssy György, Kanizsa várának provizora, Nádasy Tamás szervitora atyafiságban állt vele.³⁵

Kamarai szolgálatban

Ez az év más tekintetben is rendkívül fontos volt az életében, mert immár királyi szolgálatban részt vett a kora újkori Magyar Királyság egyik legfontosabb központi szervének, a Magyar Kamarának a pozsonyi újjászervezésében.³⁶ Peregi a folyamatos munka miatt ekkortól Pozsonyban élt, ám uralkodói megbízatásai gyakran készítették utazásra.

30 Cserdiben 1542-ben 12, Turonyban 1551-ben 5, Mányokon (a mai Nagymányok) 1564-ben 11,5 adózó portát írtak össze. *Horváth J. Gyula–Timár György*: XVI. századi dikális konscripciók Baranya megyéről (1542, 1551, 1564). *Baranyai Helytörténetírás* 5. (1972) 26., 68., 85.

31 *Timár György*: A pécsi címzetes (választott) püspökök birtokmegörző törekvései a török hódoltság idején. In: Pécs a törökkorban. Szerk. Szakály Ferenc–Vonyó József. Pécs Története Alapítvány, Pécs, 1999. (Tanulmányok Pécs történetéből 7.) 164.

32 *Paulus Aigl*: *Historia brevis venerabilis capituli cathedralis ecclesiae Quinque-ecclesiensis a prima eiusdem origine usque finem anni 1838. concinnata*. Quinqueecclesiis, 1838. 77–79.

33 ETE IV. 204. 1543. febr. 8. Pozsony. Várdai Pál Ferdinándnak.

34 *Ember Győző*: A magyar királyi pozsonyi kamara zárszámadása 1542-ben. *Levéltári Közlemények* 61. (1990) 69–71. Az Istvánffyakra ld. *Holub József*: A Kisasszonyfalvi Istvánffy család. *Turol* 27. (1909) 112–123.

35 ETE III. 143. 1537. márc. 3. Prága. Mathyssy beszámoló: uo. 112–113., 121–122.

36 A kamara történetére ld. *Ember Győző*: Az újkori magyar közigazgatás története Mohácstól a török kiűzéséig. MOL, Bp., 1946. (Magyar Országos Levéltár kiadványai III.: Hatóság- és hivataltörténet 1.); *Acsády Ignác*: Magyarország pénzügyei I. Ferdinánd uralkodása alatt. MTA, Bp., 1888.

A kamara hatásköre a pénzügyigazgatáson túl a közigazgatás nagy részére is kiterjedt, az itt tevékenykedők pedig a hivatali elit legképzettebb tagjainak tekinthetők.³⁷ Épp ezért nagyon fontos Peregi esetében is a kamaránál eltöltött hosszú időszak, ahol többek között a jogi végzettségű, diplomáciában is jártas Pemfflinger István, Werner György és Georg Reichersdorfer voltak a kollégái. Az eddigi kutatásokból kiderül, hogy döntő többségében humanista műveltségű szakemberek dolgoztak az apparátusban, igaz „a mai napig még mindig csupán a Magyar Kamara állományára vonatkozó prozopográfiai és archontológiai vizsgáldások kezdeteiről beszélhetünk”.³⁸

Ferdinánd 1531. július 21-én szervezte újjá a kamarát, és titkárának (*camerae Hungariae secretarius*) Peregi Albert királyi titkárt (*secretarius regius*) nevezte ki.³⁹ Az állami adók adminisztrációja mellett a hatáskörébe tartozott többek között a királyi magánbirtokok és harmincadhivatalok felügyelete is. Október 6-án már a kamarai elnök Pemfflinger és ő ellenjegyezte a Mária királyné kezében levő pozsonyi és soproni harmincadok igazgatásával megbízott Erasmus Christoph utasítását.⁴⁰

Peregi a pénzügyi reformok bevezetése mellett nagyon hamar belekerült a magyar belpolitika fő sodrába is. Az évek során mind komolyabb feladatokkal bízta meg az uralkodó, aki méltán bízhatott titkára hűségében. Peregi mindvégig megmaradt Ferdinánd oldalán, miközben a János pártján állókkal sem szakadt meg a kapcsolata. A másik féllal szembeni békülékeny hangvétel és tolerancia tipikus humanista attitűd volt, jó példa erre Brodarics István elismertsége.⁴¹ Peregi már 1531 végén bizonyíthatta képességeit, amikor a Pozsonyban székelő magyar tanácsosok Bessenyei Istvánnal együtt őt küldték követségbe a kenesei, úgynevezett király nélküli országgyűlésre.⁴² Fő feladatuk az volt, hogy megaka-

37 *Gecsényi Lajos*: A döntést előkészítő hivatalnoki elit összetételéről. A Magyar Kamara vezetői és tanácsosai. In: Magyar évszázadok. Tanulmányok Kosáry Domokos 90. születésnapjára. Szerk. Ormos Mária. Osiris, Bp., 2003. 100–117.; *Uő*: A Magyar Kamara tanácsosainak összetételéről a XVI. században. In: A történelem és a jog határán. Tanulmányok Kállay István születésének 70. évfordulójára. Szerk. Seifert Tibor. ELTE BTK, Bp., 2001. 55–70.; *Uő*: Egy kamarai tisztségviselő a XVI. században. Nagyváthy Ferenc. Turul 72. (1999) 77–83. A 17. századra *Fallenbüchl Zoltán*: A Magyar Kamara tisztségviselői a XVII. században. Levéltári Közlemények 39. (1968) 233–265.; *Gecsényi Lajos–Tatjana Guszarova*: A Szepesi Kamara tisztségviselői 1646–1672 között. Századok 137. (2003) 653–672.

38 *Gecsényi L.*: Hivatalnoki elit i. m. (37. jz.) 101.

39 *Uo.* 103. A királyi titkárok szerepére *Szilágyi Loránd*: A királyi secretariusok intézménye és az újkori magyar állam. In: Emlékkönyv Domanovszky Sándor születése hatvanadik fordulójának ünnepére. Egyetemi Ny., Bp., 1937. 547–561.; *Kubinyi András*: A királyi titkárok II. Lajos király uralkodása idején. Gesta 6. (2006) 3–22.

40 *Ember Gy.*: Magyar közigazgatás i. m. (36. jz.) 205.

41 Brodarics pályafutására ld. legújabban: *Kasza Péter–Pálffy Géza*: Brodarics-emlékkönyv. Egy különleges pártváltás a mohácsi csata után. Brodarics István szerémi püspök búcsúlevele I. Ferdinánd királyhoz (1527. március 18., Dévény). MOL, Bp., 2011.

42 A gyűlésre vonatkozó iratanyag: MOE I. 382–422. Peregi és Bessenyei kiválasztásáról Szalaházy Tamás informálta az uralkodót, akit Ferdinánd Thurzó Elekkel közösen még november 30-án bízott meg a gyűlésen való részvétellel. „Visum nobis est, ut vos quoque cum aliis servitoribus

dályozzák a gyűlést a döntéshozatalban,⁴³ és ezt sikerrel teljesítették, mert január 5-én Maylád István és Zalay János arról számoltak be Ferdinándnak, hogy Peregiék arra biztatták a résztvevőket, hogy egy másik időpontban hívjanak össze gyűlést a kérdések eldöntésére.⁴⁴ Albert prépost nem tartózkodott sokat Kenesén, január 10-én már Pozsonyból számolt be a gyűlésről az uralkodónak, Wolfgang Montfort császári követnek⁴⁵ és Pimpinelli pápai nunciusnak.⁴⁶ A kenesei szolgálataért ismét – immár harmadszor – kapott ígéretet egy fehérvári kanonoki stallumra, azaz Ferdinánd elégedett lehetett az eredménnyel.⁴⁷

Peregit tavasszal a pozsonyi országgyűlésen találjuk, ahol Ferdinánd vajmi kevés reménnyel igyekezett lecsillapítani a magyar nemesség forrongását.⁴⁸ A szultáni hadjárat és a császári segítség ismételt elmaradása tovább gyengítette Ferdinánd pozícióit, igaz, a magyar rendeknek ekkor már János királyban sem volt bizodalomuk. Tudták jól, támogatása a szultán hódítását segíti elő. Ebben a helyzetben került sor Ferdinánd és Szülejmán között a fegyverszüneti tárgyalásokra, amelyről a magyar tanácsosoknak is lehetőségük volt véleményt mondani. 1533 márciusában Peregi Albert is jelen volt Bécsben, ahol a magyar delegáció egyöntetűen elutasította a béketervezet pontjait.⁴⁹

A magyar rendi érdekek melletti kiállás nem hátráltatta Peregi karrierjét. A kamaránál betöltött állás, az állandó pozsonyi jelenlét miatt jelentős informális befolyása lett. Titkári munkájáért évi 300 forintot utaltak ki a számára, ami tisztes megélhetést biztosított, és ehhez járult még a préposti, illetve a magánbirtokaiból származó jövedelem.⁵⁰ Tisztéből kifolyólag napi kapcsolatban állt a döntéshozói elittel, és gyakran ő volt a kapcsolattartó Szalaházy Tamás és Thurzó Elek helytartók, valamint a fontosabb magyar arisztokraták között. Szalaházy megbízásából 1532 májusában felkereste Batthyány Ferencet németújvári rezidenciájában, aki tőle tudta meg a legújabb híreket,⁵¹ szeptemberben pedig Oláh

nostris, ad dictum conventum mitteremus.” Uo. 383. Szalaházy beszámolója: ÖStA HHStA UA Fasc. 19. Konv. B. fol. 84–87. 1531. dec. 28. Pozsony. Nem lehet véletlen Peregi delegálása, egykori ura, Bátorfi nádor már 1530 májusában gyűlést szervezett az elégedetlen Ferdinánd-párti urak számára. MOE I. 258–288.

43 „ne quid in eo conventu decerneretur”. ÖStA HHStA UA Fasc. 19. Konv. B. fol. 84–87. 1531. dec. 28.

44 „Cum autem Nuncii dominorum in ipsum Conventum ad nos venissent, nos hortantes, ut istum Conventum ad alium terminum prorogarem...” MOE I. 352.

45 Uo. 410.

46 *Fraknoi Vilmos*: Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a Római Szent-Székkal. I–III. Szent István Társulat, Bp., 1901–1903. 25.

47 ÖStA HHStA UA 1532. febr. 10. Gévay Antal cédulakatalógusából.

48 MOE I. 435.

49 *Szalay László*: Magyarország története. I–V. Lauffer–Stolp, Pest, 1861–1866. IV. 145–146.; Oláh-levelezés 336. 1533. ápr. 2. Bécs. Cornelius Schepper Oláh Miklósnak.

50 ÖStA Allgemeines Verwaltungsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Hofkammerarchiv (= HKA), Hofffinanz Ungarn (= HFU) r. Nr. 2. Konv. 1545. fol. 122–126.

51 Monumenta Habsburgica regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae. I–III. Ed. Emilij Laszowski. Zagrabiae, 1914–1917. (Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium 35., 38., 40.) (= Mon. Habs.) II. 125. 1532. máj. 29. Újvár. Batthyány Ferenc Szalaházy Tamásnak.

kért tőle ismételten információkat a fontosabb eseményekről.⁵² Ez év folyamán Ferdinánd követeként Zsigmond király krakkói udvarában is megfordult, ahol találkozott az éppen ott tanuló, későbbi neves erasmistával, Sylvester Jánossal. Rendkívül nehéz szétválasztani Peregi kamarai és királyi titkári funkcióját ezen adatok alapján. A helytartók mellett előbbi tisztségében járt el, Ferdinánd nevében pedig királyi titkárként.

Miután Ferdinánd 1533. július 30-án elrendelte a kamarai számadások pontos vezetését, mind több teher hárult a megbízható munkaerőnek számító Peregire. A következő év márciusán ő figyelmeztette a korábban munkatársaként dolgozó Kisserényi Ferencet, Léva várának kapitányát és Bars megye dikátorát, hogy ne tartson magánál több pénzt az adóból, mint amennyit ő elrendelt.⁵³ Július 2-án Ferdinánd kamarai kézbe vette a pannonhalmi apátságot, és Peregit bízta meg a vár és a birtokok átvételével.⁵⁴ Ő azonnal odautazott, átvette Deák Balázs várnagytól a várat, majd azt az általa beiktatott Máté apát gondjaira bízta. Mindez négy nap leforgása alatt megtörtént, Peregi tehát energikusan járt el az ügyben.⁵⁵ Nem rajta múlt, hogy a leváltott várnagy bíróság elé vitte az ügyet, ahol a prépost közbenjárására csak elodázni lehetett a pert, amely így még a következő év tavaszán is javában folyt.⁵⁶

Ember Győző szerint 1535-ben királyi jogügyigazgatóként (*sacrae regni coronae Hungariae director*) szerepelt, amely poszton a következő évben Raveni Mihály váltotta. A királyi jogügyigazgatók védték a Szent Korona és a király javait a bíróságok előtt. E posztot mindig magiszterek, azaz egyetemet végzett személyek kapták a kora újkorban.⁵⁷ Csábító lenne elfogadni Ember adatát, mert ez bizonyítaná Peregi külföldi tanulmányait, azonban a pontos forrás ismerete nélkül egyelőre csak fenntartásokkal lehet kezelni az információt.

A néhai nádor szerepe eddig is nyilvánvaló volt Peregi életében, azt azonban talán maguk az érintettek sem gondolták, hogy Bátorinál még évekkel a halála után is segítségére lesz pártfogoltjának. Pedig így történt, hiszen Várdai Pál esztergomi érsek a néhai Bátorinál mint kegyúrtól kapott kijelölésére hivatkozva adományozta a somogyvári Szent Egyed-apátságot Pereginek.⁵⁸ Hiába a nádor végakarata, Pereginek nem sikerült birtokba venni az apátságot. Bár joggal bízhatott abban a Habsburg-kormányzat, hogy a hatalma csúcsán álló Török Bálint az óriási birtokadományokért cserébe lemond a jogtalanul elfoglalt egyházi javokról, ez nem következett be. A befolyásos földesúr elfogatásáig szilárdan kezében tartotta a birtokot, és adóját magának szedte be.⁵⁹ Albert prépost

52 Oláh-levelezés 247. 1532. szept. 20.

53 MOL E 15 3. doboz fol. 9. 1534. márc. 9.

54 ETE II. 358. 1534. júl. 2. Pozsony.

55 Uo. 1534. júl. 6. Szentmárton.

56 Uo. III. 4. 1535. jan. 16.

57 *Ember Gy.*: Magyar közigazgatás i. m. (36. jz.) 146–147.

58 ETE III. 53. 1535. szept. 19. Bécs.

59 Török somogyi pusztításaira ld.: Enyingi Török Bálint. A bevezetést írta és a forrásokat közléte-szi Bessenyei József. Magyar Történelmi Társulat, Bp., 1994. 102–104., 117–118., 121., 124.

csak 1541 végén vált Somogyvár urává, ám innentől aktívan részt vett Somogy vármegye életében. Igyekezett a kamara hatáskörét is kiterjeszteni a megyére, ahol hosszú évekig Török Bálint maga szedte be a királyi adókat. Nem véletlen, hogy kamarai munkatársától, Rajky Tamás tanácsostól kapott információkat a megyei eseményekről.⁶⁰

Peregi Somogy mellett Szlavóniában is eljárta a kamara érdekében, ahol 1535-ben egyes uradalmak birtokjoga miatt a Zrínyi családdal is összetűzésbe keveredett. Úgy tűnik, Ferdinánd ekkortól kezdve törekedett arra tudatosan, hogy minél több kétes jogigényű birtokot vegyen kincstári kezelésbe. Szlavóniában ekkor már évek óta viták tárgyát képezték az 1531-ben magtalanul elhalt Karlovics János uradalmi, jelesül Medvevár, Rakonok és Lukavec. Az uralkodó mindenképp el akarta kerülni, hogy a birtok a megbízhatatlannak kikiáltott Zrínyiek kezébe kerüljön, ezért hosszas huzavona után Peregit küldte a várak átvételére.⁶¹ 1535. július 23-án utasította a zágrábi káptalant, hogy haladéktalanul adja a prépost kezébe az immár királyi birtoknak tekintett uradalmakat.⁶² Válaszul a Zrínyiek a horvát rendeket mozgósították, akik szeptember 19-én terjedelmes feliratban kérték az uralkodót a döntés megváltoztatására.⁶³ Ferdinánd erre lemondott a birtokok megszerzéséről. Eközben Peregi sok tapasztalatot szerzett, és a következő években mind több szlavóniai ügyben ő referált az uralkodónak.

Az egyes ügyekre való szakosodás kétségkívül megindult a kamaránál, ám a jelenség mikéntjének a kitapintása nem egyszerű. Peregi esetében előfordult, hogy a kassai harmincadost intette meg egy krakkói kereskedő panasza nyomán,⁶⁴ vagy éppen fogottbíróként tevékenykedett egy Erdődy Simon és Korlátkövi Anna között zajló perben.⁶⁵ Ő figyelmeztette Nagyszombat magisztrátusát, hogy tehető polgárai elmulasztották megfizetni a harmincadot.⁶⁶ Tehát szinte az ország egészére kiterjedt a tevékenysége, az azonban feltűnő, hogy Ferdinándnak szinte valamennyi Szlavóniával foglalkozó utasítását ő expedálta.

60 ÖStA HHStA UA Fasc. 52. Konv. B. fol. 151–152. 1543. júl. 31. Pozsony. Peregi Albert Ferdinándnak.

61 *Varga Szabolcs*: Adalékok a Zrínyi család felemelkedésére. A Karlovics-örökség. In: Zrínyi Miklós élete és öröksége. Szerk. Varga Zoltán. Szigetvári Várbaráti Kör, Szigetvár, 2009. 25.

62 Monumenta historica nob. communitatis Turopolje olim „campus Zagrabienensis” dictae. I–IV. Collegit et sumptibus eiusdem communitatis edidit Emilius Laszowski. Zagrabiae, 1904–1908. (= Turopolje-okt.) III. 26. okl. 1535. júl. 23. Bécs.

63 Uo. 28. okl. 1535. szept. 19.

64 MOL E 15 3. doboz fol. 10. 1536. aug. 21. Peregi Albert Paulus Prendorfer kassai harmincadostnak Valentius Preyer krakkói kereskedő ügyében.

65 *Karácsonyi János*: Oklevélkivonatok a szentmiklósi és óvári gróf Pongrácz család levéltárából. Történelmi Tár 20. (1897) 693.

66 1542. dec. 13. Pozsony. Peregi Nagyszombat városának arról, hogy Sánta Ambrus és Baráti Fábián több esetben elmulasztották a harmincadfizetést. *Bessenyei József*: A nagyszombati Sánta Ambrus működése a Baráti Fábiánnal alakított kompániában és a családi kötelékben. In: *Auxilium historiae. Tanulmányok a hetvenesztendős Bertényi Iván tiszteletére*. Szerk. Körmen-di Tamás–Thoroczkay Gábor. ELTE BTK, Bp., 2009. 64.

Úgy tűnhet, hogy amíg Pétervárad Balázs és Werner György kamarai tanácsos inkább a felső-magyarországi vármegyék adóügyeivel foglalkozott,⁶⁷ addig Peregire – és, amint látni fogjuk, Bornemissza Pálra – a szlavón területek maradtak.⁶⁸ Peregi aláírása díszleg Ferdinánd 1536. január 2-án Kasztellánffy János királyi familiárisnak írt levelén, amelyben az új szerződésről és az adószedés módjáról tájékoztatja.⁶⁹ Szintén ő jegyezte az uralkodó Ernuszt Gáspárnak és Farkasnak írt levelét a hadiadó haladéktalan beszolgáltatásáról.⁷⁰ Kamarai titkárként megkerülhetetlenné vált a szlavóniai adóügyek irányításában, és ezzel párhuzamosan a tartomány irányításában tapasztalható zavarokat is rajta keresztül próbálta megoldani az uralkodó.

Szlavón közigazgatási reformok

A Habsburg-párt helyzete 1537-re erősen megrendült Szlavóniában. A problémák sokrétűek voltak; már évek óta nem sikerült bánt találni a tartomány élére, ez szétzilálta a közigazgatást és komolyan frusztrálta a szlavóniai nemességet. Ehhez járult Szapolyai pártjának ismételt megerősödése Török Bálint átállásával. Pozsega vármegye váratlan elvesztése szintén felerősítette a törökökkel való megegyezést szorgalmazó hangokat. Ferdinándnak ezért 1537-ben a legfontosabb feladatává vált, hogy rendezze az irányítás kérdését, és egy sikeres hadjáratral megerősítse az ingadozók hűségét. Ebben az ügyben Peregire kulcsszerep hárult: meg kellett egyeznie a báni tisztségre kiválasztott Pekry Lajossal, valamint rá kellett szorítania a rendeket a hadiadó befizetésére, amiből a tervezett hadjáratot finanszírozták volna.⁷¹

Ferdinánd már január 3-án tudatta a szlavón rendekkel, hogy Kasztellánffy Jánosra és Bradács Imrére bízta az adó adminisztrációját. A levél Peregi szignó-

67 *Gecsényi L.*: A Magyar Kamara tanácsosainak összetételéről i. m. (37. jz.) 57.

68 A területi megosztás nem volt ismeretlen a nyugati államok adminisztrációjában, ld. *Szilágyi L.*: i. m. (39. jz.) 548. Ám kérdéses, hogy itt valóban erről volt-e szó. Nem kizárt, hogy egyszerűen az ügyek többsége ekkor szlavóniai volt.

69 Mon. Habs. II. 267. 1536. jan. 2. Bécs. Kasztellánffy életrajzi adatai: *Pavao Maček–Ivan Jurković*: Rodoslov plemića i baruna Kaštelanovića od Svetog Duha (od 14. do 17. stoljeća). Hrvatski Institut za Povijest, Slavonski Brod, 2009. 152–160.

70 Mon. Habs. II 274. 1536. márc. 29. Bécs. Meg kell említeni, hogy kiadásra került egy oklevél, amelyet azonban valószínűleg rosszul datáltak. Eszerint 1536. október 25-én Ferdinánd üzent Kasztellánffynak, hogy Peregi Albert pécsi prépostot, kamarai titkárt, tanácsost és prefektust küldi a szlavón diétára. Hrvatski saborski spisi/Acta comitialia regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae. I–V. Ed. Ferdo Šišić. Zagrabiae, 1912–1918. (Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium 33., 36., 39., 41., 43.) (= Saborski Spisi) I. 264. okl. A kamarai prefektus azonban ekkor még Pemflinger volt, aki haláláig, 1537. május 21-ig viselte a tisztséget. Más, ekkor kiállított oklevelekben nem található ez a titulatúra, ezért sokkal valószínűbb az 1537. évi kiállítás.

71 Peregi szlavóniai tevékenységére és az 1537. évi eseményekre ld.: *Varga Szabolcs*: Szlavónia be rendezkedése a késő középkor és kora újkor határán (1490–1540) (PhD disszertáció). Pécs, 2008. 211–219.

jával ment ki, tehát ekkor még Bécsben tartózkodott,⁷² ahogy január 7-én is, amikor az uralkodó Ernuszt Gáspárra parancsolt rá az elmaradt adó beszedésének ügyében.⁷³ Ferdinánd január 16-án értesítette Pekry Lajost, hogy Székely Lukácsot, illetve Peregi Albert pécsi prépostot és titkárt (*secretarius noster*) hatalmazta fel a vele való tárgyalásokra,⁷⁴ a következő napon pedig küldötteit tájékoztatta a feltételekről.⁷⁵ A két követ néhány nappal később, január 23-án Varasdról számolt be a Pekryvel folytatott alkudozásokról, majd a prépost tovább utazott Erdődy Simon zágrábi püspökhöz. Őt arról kellett meggyőzni, hogy mondjon le a báni ambícióiról, mert Ferdinánd tartott a püspök helyi befolyásától.⁷⁶ Albert mester a következő néhány hétben még Szlavóniában maradt, és újabb próbát tett Pekrynél, aki azonban vállalkozhatatlan feltételeket támasztott. Emiatt a tárgyalások sikertelenül végződtek, sőt visszatérte után, február 21-én Peregi arról értesült, hogy Pekry tárgyalat Szapolyai János embereivel is.⁷⁷ Csúpan az vigasztalhatta, hogy fáradozásaiért az uralkodó a Komárom megyében fekvő Egyházasszakállas birtokot adományozta neki.⁷⁸

A prépost március 11-én kapta meg a következő megbízólevelét, amelynek értelmében ura nevében új tárgyalásokat kellett kezdenie Erdődy Simonnal és Pekry Lajossal.⁷⁹ Szlavóniai tartózkodása idején találkozott a legfontosabb királyi familiárisokkal, Golec Jánossal, Ráttkay Pállal, Kasztellánffy Jánossal és több nagybirtokossal, így Báthory Andrással és a Zrínyi testvérekkel.⁸⁰ Feladatai közé tartozott az április 15-én Kőrös városban megrendezett szlavón tartományi rendi gyűlés megszervezése és a szükséges háttérbeszélgetések lefolytatása. Itt elérte, hogy a rendek kiegyezzenek, és bán hiányában maguk közül egy grémiumot jelöljenek ki a jogkörök gyakorlására. Bár Pekry továbbra sem állt kötélnek, Peregi tevékenysége sikeresnek értékelhető, mert a különböző frakciók egyetértésre jutottak.⁸¹ A gyűlés után Varasdon újra tárgyalat a katonabárával, majd hazatért Pozsonyba, és május 5-én már onnan számolt be Ferdinándnak a szlavóniai eseményekről.⁸² A báni pozíció rendezetlensége ellenére pozitívan nyilatkozott Pekryről, akiben továbbra is megbízott; ez szintén toleráns felfogásának – és megbicsakló emberismeretének – bizonyítéka. Érdekes, hogy a siker érdekében még

72 Saborski Spisi II. 1. okl. A kiadásban Albertus Scepusienis szerepel az oklevél kiállítójaként, de ilyen személy nem ismert ebből a korból. Valószínűleg félreolvasás eredménye.

73 Mon. Habs. II. 323. okl. 1537. jan. 7. Bécs.

74 Saborski Spisi II. 2. okl. 1537. jan. 16. Bécs.

75 ÖStA HHStA UA Fasc. 30. Konv. A. fol. 35–38.; kiadva: Saborski Spisi II. 3. okl. 1537. jan. 17. Bécs.

76 ÖStA HHStA UA Fasc. 30. Konv. A. fol. 51–54.; kiadva: Saborski Spisi II. 4. okl. 1537. jan. 23. Varasd.

77 ÖStA HHStA UA Fasc. 30. Konv. A. fol. 76–82.; kiadva: Saborski Spisi II. 10. okl. 1537. febr. 21. Bécs.

78 ETE III. 143. 1537. márc. 3. Prága. Rokonával, Mathyssy Györggyel közösen kapta.

79 Saborski Spisi II. 14–15. okl. 1537. márc. 11. Prága.

80 Uo. 17. okl. 1537. márc. 11. Prága.

81 MOE II. 171–173.

82 Saborski Spisi II. 28. okl. 1537. máj. 5. Pozsony.

hivatala, a Magyar Kamara érdekeivel is szembement, amikor elfogadta a rendek azon javaslatát, hogy saját maguk döntsenek az adók beszedéséről. Ekkorra ugyanis már tendenciává vált, hogy a kamara igyekezett ezt az ügyet a saját kezében tartani, és a bevételből inkább később fizetni az adminisztrációban részt vevőknek. A kőrösi gyűlés határozatai felháborították a kamarát, és kérték az uralkodót, hogy a tervezett kétforintnyi adót vesse ki, ezzel kapcsolatban pedig hívjon össze egy újabb tanácskozást.⁸³ Peregi ezért felterjesztette az uralkodónak egy levél formuláját is, amelyet adók megajánlására szoktak kiküldeni az alattvalók részére.⁸⁴ Ezek után újra útra kelt, és ez évben immár harmadszor utazott délre, ahol Pekry és a szlavón rendek előtt is képviselte királya érdekeit.⁸⁵

Rengeteg hiba és szerencsétlen közzjáték miatt a Hans Katzianer vezette eszéki hadjárat totális kudarcba fulladt, és ez Peregi addigi erőfeszítéseit is jórészt semmissé tette. Akkoriban már a kamara élén állt, de továbbra is a szlavón ügyek foglalták le az ideje nagy részét. Az október 9-én bekövetkezett vereség után három nappal még Ferdinándnak Ernuszt Gáspárhoz írt levelét expedialta,⁸⁶ 23-án azonban újra átvehette követi utasításait, miután Ferdinánd ismételten őt küldte Erdődy Simonhoz és Pekryhez a káosz megelőzésére. Október 27-én az uralkodó Jurisics Miklós, Batthyány Ferenc és Székely Lukács társaságában Peregit delegálta a november 5-én Dombróra meghirdetett szlavón tartományi rendi gyűlésre,⁸⁷ aki néhány nappal később már innen számolt be Pekry Lajos sebesüléséről és más egyéb ügyekről.⁸⁸

A prépost sorsa szorososan összefonódott Pekry Lajoséval. Amint láttuk, ő próbálta az év folyamán többször meggyőzni a báni hivatal elvállalásáról, igaz, nem sok sikerrel. A katonabárá decemberi letartóztatása után szintén az ő nevéhez fűződik Pekry bérleteinek a kamarai kézbe való átvétele is. Ez már azoknak a tartomány stabilizációja érdekében tett lépéseknek az egyike volt, amelyek a gráci tanácskozásokkal, illetve az új bánok kinevezésével vették kezdetüket. A konszolidáció sikerének kulcsa a szlavóniai kamarai igazgatás kiépítése, az innen várható bevételek maximalizálása volt, és ebben Peregire nagy feladat hárult. December 17-én már többedszerre kérte az uralkodótól, hogy a kamara a saját kezelésébe vehesse Vas megye adóját és a szlavóniai harmincadokat, amelyeket eddig Pekry emberei irányítottak.⁸⁹

83 Június 17-én a szlavón rendek ismét össze is gyűltek, és a Magyar Kamara számára elfogadható döntést hoztak. Vállalták a két forint hadiadót, de ebből az egyik forintot Kasztellánffy kezébe rendelték. *Varga Sz.:* Szlavónia i. m. (71. jz.) 217.

84 „Misi formulam literarum, qua litere Maiestatis V. ad Regnicolas pro petendo subsidio, meo iudicio erunt conficiende.” MOE II. 173. 1537. máj. 5. Pozsony.

85 ÖStA HHStA UA Fasc. 31. Konv. B. fol. 66–67. 1537. jún. 18. Kőrös. Pekry Lajos Ferdinándnak a Peregivel folytatott tárgyalásról.

86 Mon. Habs. II. 347. 1537. okt. 12. Bécs.

87 A követi utasítás: ÖStA HHStA UA Fasc. 32. Konv. C. 1537. okt. 27. „Instructio ad Slavoniam”. Október 28-án kelt másolata kiadva: Saborski Spisi II. 50. okl.

88 Ferdinándnak Peregi levelére írt válasza: Saborski Spisi II. 55. okl. 1537. nov. 11. Grác.

89 Uo. 72. okl. 1537. dec. 17. Pozsony. Peregi Albert Ferdinándnak.

Ferdinánd a kamarai igazgatás átszervezése mellett foglalt állást. Pekry harmincadjait Peregre és a kamarai tanácsosok által későbbiekben kinevezett emberekre bízta, és erről december 18-án Peregi értesítette a harmincadok másik felét adminisztráló Székely Lukácsot is.⁹⁰ Az év végére eldőlt, hogy Szlavónia adójának beszedéséért, valamint a harmincadok irányításáért Bornemissza Pál királyi titkár és Posel Pál fognak felelni, akiket Blasius Spiller fizetőmester ellenőríz majd, de a legfelső szerv a Magyar Kamara lesz. A harmincadhivatalokban igyekeztek új, nem Pekry alatt szocializálódott embereket is alkalmazni. Így került képbe a Nádasdy Tamás köréhez tartozó, Peregi által is ismert Kubinyi Lénárd, aki elsősorban nyelvtudásával érdemelte meg a kinevezését; a magyar mellett ugyanis németül, latinul és horvátul is tudott.⁹¹ A következő évben Bornemissza Pál és a főharmincadosnak kinevezett Kubinyi⁹² újjászervezte a helyi pénzügyigazgatást, ami mintául szolgált a későbbi reformoknak. Előbbi kitűnő humanista, utóbbi bizonyíthatóan erasmista volt, ami bizonyára sokat nyomott a latban Pereginél, amikor munkatársnak választotta őket.

A Magyar Kamara elnöke

Ferdinánd minden bizonnyal sikeresnek ítélte meg Peregi munkáját, mert Pemfflinger István kamaraelnök 1537. május 21-én bekövetkezett halála után azonnal kinevezte utódául. A prépost ezzel felért karrierje csúcsára, a magyar közigazgatás legfontosabb szervének vezetőjévé vált, bekerült a tanácsosok közé,⁹³ miközben királyi titkári pozícióját is megtartotta.⁹⁴ Munkája minőségét mi sem jelzi jobban, mint hogy kamaraelnöki tisztét egészen haláláig viselte.⁹⁵ Ez nem tekinthető szokványosnak, hiszen a központi kormánysszervek kiépülésének idején a fluktuáció jóval nagyobb volt a közigazgatás vezetésében. Új munkaköre révén napi kapcsolatban állt a Pozsonyban dolgozó magyar tanácsosokkal, és júliusban Thurzó Elekék megbízásából ő ment az uralkodóhoz Prágába.⁹⁶

A következő évben a prépost többnyire Pozsonyban tartózkodott, leveleinek a többségét innen keltezte. Innen írt Nádasdy Tamásnak is, aki folyamato-

90 Saborski Spisi II. 78. okl.

91 Mon. Habs. II. 358. okl. 1527. dec. 27. előtt. Nádasdy Tamás Ferdinándnak.

92 Kinevezése: ÖStA HKA Gedenkbücher, Ungarische Reihe (= GBU) 383. köt. fol. 118–119.; kiadva: Saborski Spisi II. 150. okl. 1538. szept. 28.

93 Prépostként erre még nem volt joga. Újlaky Ferenc is az 1535. évi győri püspökké való kinevezése után használta a *secretarius et consiliarius* titulust. *Szilágyi L.*: i. m. (39. jz.) 555.

94 Egy 1537. aug. 31-én kelt levélben Peregi „consiliarius, secretarius et prefectus camerae regiae Maiestatis”. *Házi Jenő*: Sopron középkori egyháztörténete. Székely, Sopron, 1939. (Győregyházmegye múltjából IV/1.) 109.

95 *Gecsényi L.*: A Magyar Kamara tanácsosainak összetételéről i. m. (37. jz.) 57.

96 ÖStA HHStA UA Fasc. 31. Konv. C. fol. 46–47. 1537. júl. 8. Pozsony. Thurzó és más tanácsosok Peregit küldik Ferdinándhoz. Utasítása uo. fol. 152–159. Július 15-én Prágában keltezte levelét Ferdinándnak: uo. fol. 75.

san kérte báni salláriumának kifizetését, nem sok sikerrel.⁹⁷ Csalódottan vetette papírra, hogy semmi bevétele nincsen,⁹⁸ ugyanis Vas, Pozsony és Komárom megyében is rendkívül nehezen ment a hadiadó beszedése, Moson területéről is csupán 400 forintot sikerült behajtania.⁹⁹ Az állandó pénztelenség miatt Nádasdy hamarosan megvált a hivatalától,¹⁰⁰ a kamara ugyanis csak lassan, fokozatosan tudta növelni a bevételeit.

Kamarai elnökként változatos feladatokkal kellett megbirkóznia Pereginek a következő években, amelyekről számos irat maradt fenn. Ezek többsége a kamarai adminisztráció során készült, így adóbeszedésről és zsoldkifizetésről – illetve utóbbi elmaradásáról – szólnak. Ezekből azonban inkább a kamara működéséről, mintsem Peregi életútjáról nyerhetünk értékes adatokat. Annyi bizonyos, hogy ő szerelte le a naszádosok követelését,¹⁰¹ és neki kellett előteremteni az ország területén hadakozó spanyol katonák zsoldját is Pozsony város és vármegye adójából.¹⁰² Neki köszönhető a szlavón királyi városok harmincadmentességének ideiglenes felfüggesztése is. Az elv az volt, hogy a befolyó vámösszegekből Zágráb és Varasd polgárai évente 200 forintot kaptak falaik megerősítésére.¹⁰³ A városok mellett a nemesek dikamentességét is vizsgálták, ám ebben nem született döntés.¹⁰⁴ Prefektusi éve alatt ő irányította a vármegyei adó beszedését,¹⁰⁵ és ő készítette az elszámolásokat is, amelyeket némely esetben a kamarai tanácsosok ellenőriztek.¹⁰⁶ Fennmaradt a kamara 1542. évi zárszámadása. Ebből jól rekonstruálható Peregi feladatköre. Az ekkor már 600 forint salláriumra jogosult elnök március végén Pozsony vármegye közgyűlésén járt, majd Bécsben a Bátor-hagyaték sorsáról tárgyalt. A júliust Szlavóniában töltötte, ahol az örökös nélkül elhunyt Hampo Gáspár várait kellett volna átvennie, utána Bécs, Esztergom és szintén Bécs következett. Megfordult Besztercebányán, és kapcsolatban volt Petrovics Péterrel, Fráter Györggyel, illetve az erdélyi ne-

97 Nádasdy báni tevékenységére *Varga Szabolcs*: Nádasdy Tamás horvát-szlavón bánása (1537–1539). Századok 144. (2010) 793–823.

98 „recte intellegere quod nulli sunt regii proventus in manibus nostris” MOL E 185 Magyar Kamara Archívuma, Nádasdy család levéltára, Missilisek, Peregi Albert levelei Nádasdy Tamásnak (29. cs.), 1538. máj. 15. Pozsony.

99 Uo. 1538. máj. 10. Pozsony.

100 Peregi szerint a hivatal mindent megtett Nádasdy érdekében. „Ego cum fratribus meis in exolvenda deputatione vestrae magnificae dominationis id feci quod maximum potui.” Uo. 1538. máj. 29. Pozsony.

101 MOL E 15 3. doboz fol. 12. 1538. dec. 12. Ígervény Peregi és Kisserényi Ferenc pápai naszádos vajdák zsoldjának kifizetéséről.

102 ÖStA HKA GBU 383. köt. fol. 134. 1539. jan. 8. Ferdinánd Peregi Albertnek.

103 Zágrábra uo. fol. 154v. 1534. ápr. 9. Varasdra uo. fol. 137. 1539. jan. 26.

104 MOL E 21 2. cs. 1538. okt. 7. Linz.

105 1544-ben Ember Mihály zalai adószedőt utasította, hogy számla ellenében elsőként Batthyány Kristófnak adjon 100 ft-ot, és ügyeljen arra, hogy minden dikátor igaz bevallást adjon be. MOL P 1314 Batthyány család levéltára, Missiles No. 26242. 1544. jún. 9. Pozsony.

106 MOL E 21 2. cs. 1544. máj. 21. Speyer. Ferdinánd az Udvari Kamarának. Albert prépost és Bornemissza számadásait Pozsonyban ellenőrizték a Magyar Kamara tanácsosaival közösen.

mességgel. Az év folyamán összesen 118 napot töltött a császárvárosban, 23 napot pedig Szlavóniában.¹⁰⁷

A szűken vett pénzügyeken túl az uralkodó továbbra is számított követi és kapcsolattartói tapasztalataira. Még 1537-ben Várdai Pált helyettesítette a váradi békét előkészítő tárgyalásokon, miután az uralkodó a főpap mellé őt rendelte segítőnek.¹⁰⁸ Az 1538 júniusában tartott pozsonyi országgyűlésről királyi biztosként küldött beszámolót, és részt vett a Thurzó által összehívott sellyei részországgyűlésen is.¹⁰⁹ Három évvel később, 1541-ben ismét Várdai megbízásából ő felügyelte az egri váruradalmat, és figyelmeztette az uralkodót, hogy Benedek egri segédpüspök halálával egykori javait bizony sokan kívánják maguknak.¹¹⁰ 1542 tavaszán a főpapok között vett részt a nagy fontosságú beszercebányai országgyűlésen.¹¹¹ A Magyarország számára tragikus végeredménnyel záruló 1543. évi hadjárat derekán ő értesítette Ferdinándot, hogy a magyar urak jelentős része kapcsolatot tart fenn Fráter Györggyel, és Bebek Ferenc, illetve több felvidéki nagyúr kész elhagyni a Habsburg oldalt.¹¹² A helyzet nyilvánvalóan súlyos volt, hiszen eddig megszokhattuk a préposttól a korrekt helyzetfelismerést. Közben nemzetközi tapasztalatait felhasználva neki kellett az Erzsébet főhercegnő kíséretében Krakóba menő magyar főúri küldöttséget instruálnia, és ezért áprilisban Olmübe utazott.¹¹³ A következő évben Ferdinánd küldötteként szólalt fel a Fráter György által összehívott sajtószentpéteri részgyűlésen, ahol a király mellett érvelt az előző évi török foglalásoktól megrettent környékbeli nemeseknek. Bemutatta nekik V. Károly császár levelét, amelyben a Habsburg uralkodó megígérte a katonai segítséget, ám a keserű tapasztalat megtanította a nemeseket, hogy ne adjanak hitelt a császári szónak.¹¹⁴ Ennek ellenére nem volt haszontalan Peregi fellépése, mert sikerült meggyőznie a rendeket, hogy Ferdinánd képes kiépíteni a stratégiai jelentőségű Eger várát.¹¹⁵ 1545-ben újabb fontos feladatot bízott rá Ferdinánd, amikor a pozsonyi kapitánynak megparancsolta, hogy adja át a várat Pereginek mint kamaraelnöknek és Philip Preynernek, az Udvari Kamara tanácsosának.¹¹⁶

107 *Ember Gy.*: Zárszámadás i. m. (34. jz.) 69–71.

108 ETE III. 176. 1537. júl. 6. Pozsony. Várdai Pál Ferdinándnak. A János királlyal folyó tárgyalásokról később is informáltak. Így Révay Ferenc 1539. október 11-én Esztergomból. Uo. 407–408.

109 MOE II. 70–71., 98–99.

110 „...vulle omnia bona et facultates quondam Benedictis, episcopi Scopiensis et suffraganei Agriensis proxime defunctis rapere...” ETE III. 560–561. 1541. dec. 21. Pozsony. Peregi Albert Ferdinándnak.

111 ETE IV. 12. 1542. márc. 7.

112 A podmanini Podmaniczky-család oklevéltára. I–V. Közzétette, bev., jegyz. Lukinich Imre. MTA, Bp., 1937–1943. III. 123. okl. 1543. júl. 16. Bécs. Peregi Albert Ferdinándnak.

113 ÖStA HHStA UA Fasc. 51. Konv. A. fol. 131–132. 1543. ápr. 21. Bécs. Peregi Albert Ferdinándnak; uo. fol. 158–159. 1543. ápr. 27. Olmüc. Peregi Albert Ferdinándnak.

114 MOE II. 597.; ETE IV. 370.

115 MOE II. 604.

116 ÖStA HKA HFU r. Nr. 2. Konv. 1545. fol. 144–145.

A kétséget kizáróan fontos feladatok sikeres elvégzése nem hozta magával a látványos anyagi gyarapodást. Nem ismeretes, hogy kiépítette volna saját familiáris körét. Szolgái közül csupán Felnémeti Albertet,¹¹⁷ valamint Karomi Domokost¹¹⁸ ismerjük, akik kamarai alkalmazásban álltak. Rajtuk kívül a már fentebb említett Istvánffy Ferenc tűnik fel több esetben mint a kamarai prefektus famulusa és királyi küldött, és bár kamarai alkalmazásban állt, ez nem mond ellent annak, hogy Peregi familiárisa lett volna. Ingatlanok kapcsán is csupán kisebb adományokról vannak adatok. Ferdinánd 1539-ben elkobozta szentlőrinci Pethő Ferenc Vas és Zala megyei birtokait, és azokat polyáni Hídvegi Ferencsel közösen Pereginek adományozta.¹¹⁹ Néhány évvel később, 1542 szeptemberében ismét megkapta a somogyvári Szent Egyed-apátságot,¹²⁰ amit Török Bálint 1541-ben bekövetkezett elhurcolásával most valóban sikerült birtokba vennie, mert a következő évben Peregi a somogyi hadiadó terhére húsz gyalogost és tizenöt lovast tarthatott birtokai védelmére.¹²¹ Ekkor már a pécsi mellett a fehérvári Szent Miklós-egyház préposti címét is viselte, azaz hosszú évek hiábavaló próbálkozása után végre stallumot szerzett a koronázóvárosban.¹²² Az 1540-es években a már korábban megszerzett Zala megyei possessiók kapcsán van konkrét adatunk arra nézve, hogy ténylegesen birtokosként említik. 1545-ben Páhi András, Peregi németpáhi jobbágyát borszállítás közben Keszthelynél és Somló mellett is megrövidítették.¹²³ Készpénzben őrzött vagyonáról alig tudunk többet: 1534-ben a soproni Salamonffalvai Bernátnak adott kölcsön 150 forintot, amiből aztán hosszú pereskedés vette kezdetét.¹²⁴ Később Bornemissza Pál említette egy levelében, hogy a prépost Nádasy Tamásnak is kölcsönzött ötszáz forintot, hogy sógorát, Maylád Istvánt kiszabadíthassa isztambuli fogságából.¹²⁵ Más kölcsönügyletről eddig nem került elő adat, és úgy tűnik, hogy kamarai tisztsége ellenére sem vágott bele komolyabb kereskedelmi vállalkozásba. Hivatali tevékenysége inkább egy józan bürokratára vall, mintsem egy vállalkozó kedvű kalmárra. Kinevezésével komoly változás vette kezdetét, hiszen elődje, Pemfflinger a karrier egyik állomá-

117 Felnémeti 1543-tól dolgozott a kamarában. MOL E 21 2. cs. 1546. okt. 7. Prága. Ferdinánd a Magyar Kamarának. További adatok: ÖStA HKA HFU r. Nr. 2. Konv. 1545. fol. 86.

118 *Ember Gy.*: Zárszámadás i. m. (34. jz.) 69.

119 MOL A 57 1. köt. fol. 369.

120 MOL E 150 Magyar Kamara Archívuma, Acta ecclesiastica Fasc. 68. Nr. 43. 1542. szept. 10.; kiadva: ETE IV. 97–98.

121 ETE IV. 279–280. 1543. júl. 2. Prága. Ferdinánd Peregi Albertnek. A prépost néhány nappal korábban már beszámolt Somogyvár megerősítéséről az uralkodónak. ÖStA HHStA UA Fasc. 52. Konv. A. fol. 83–84. 1543. jún. 22. Pozsony. Peregi Albert Ferdinándnak.

122 ETE IV. 97.

123 A zalavári és a kapornaki konventek hiteleshelyi levéltárainak oklevélregesztái 1545–1548. Szerk. Bilkei Irén. Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg, 2008. (Zalai Gyűjtemény 64.) 359–360. sz.

124 Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára, Sopron Város Levéltára Lad. XXXII et GG. Fasc. VII. Num. 38. 1535.

125 *Illésy János*: Adatok Pesti Gábor életéhez. Irodalomtörténeti Közlemények 3. (1893) 331.

sának tekintette a kamaraelnöki posztot.¹²⁶ Másik újdonság, hogy Peregi kifejezetten hosszú ideig szolgált ugyanabban a pozícióban, ami a Mohács utáni években addig ritkaságszámba ment.¹²⁷ Az utolsó éveivel kapcsolatban meg kell említeni egy nem éppen hízelgő véleményt is Peregi kamarai tevékenységéről. Egy a kamara működését jól ismerő névtelen szerző beadványában azzal vádolta meg őt az Udvari Kamaránál, hogy elmulasztotta a számadások ellenőrzését, a jövedelmekkel önhatalmúlag járt el, fizetését pedig duplán vette fel, magyarán sikkasztott.¹²⁸ A vádak ellenőrzésére egyelőre nincsen mód. Az biztos, hogy Peregi életében nem került sor vizsgálatra, de erre magyarázat lehet befolyása és tekintélye is, amivel minden ilyen kezdeményezést megakadályozhatott. Az ugyanis kétségtelen, hogy a kamara elnökeként és királyi titkárként a keze messzire elért, kapcsolatai révén óriási informális hatalma lehetett, és a korban megszokott módon inkább a delikvens halála vagy politikai bukása után szokták lebontani az illető vagyonát és életművét.¹²⁹

A királyi titkár

Peregi hivatali tevékenységével kapcsolatban egy dologra mindenképp ki kell térnünk, mielőtt továbblépnénk. A korban elég szokatlan módon ugyanis számos, Ferdinánd által kiadott oklevélen szerepel jobboldalt a neve, mint az oklevél kiállítója. Ezek a kiadványok azonban a kancellárián készültek, és legtöbb esetben Újlaky Ferenc fogalmazta, titkárként ellenjegyezte, illetve a titkospecséttel hitelesítette őket.¹³⁰ Bár királyi titkárként elméletileg másoknak is volt módja a kancellárián oklevelet kiállíttatni, Peregin kívül – Macedóniai Lászlónak egy 1532-ben szignált iratát leszámítva – nincsen rá adat, hogy más is élt volna ezzel. Az első általam ismert oklevél 1536. január 3-án kelt Ferdinánd nevében,¹³¹ tehát még Peregi kamaraelnöki kinevezése előtt, majd a következő

126 Peregi más pályát választott, mint a közvetlen munkatársainak számító Pemfflingerek, akik az árukereskedelemben szerzett befolyásuk és tapasztalatuk révén kaptak szerepet az állami pénzügyirányításban, minél nagyobb birtokokat igyekeztek megszerezni, és így kívántak bejutni a nagybirtokos arisztokrácia soraiba. A Pemfflingerekre ld. *Kubinyi András: A Pemfflingerek Bécsben és Budán. Adatok a két főváros polgárságának középkor végi gazdasági és családi összeköttetéseihez.* In: *Uő: Tanulmányok Budapest középkori történetéről.* I–II. Budapest Főváros Levéltára, Bp., 2009. (Várostarténeti tanulmányok) II. 743–756.

127 *Szilágyi L.:* i. m. (39. jz.) 557.

128 *Gecsényi L.:* Thurzó i. m. (6. jz.) 13.

129 Erre jó példa Keglevich Péter esete, aki ellen tömegesen indítottak pereket 1546-os bukása után, és a családoknak másfél évtizedes szívós munkába került elkerülni teljes birtokállományuk elvesztését. A sérelmek legnagyobb részét még az 1530-as években szenvedték el a felperesek, akik hosszú évekig nem merték bíróság elé vinni az ügyüket. Keglevich kiesése után azonban elégtételt követeltek. Ugyanez a jelenség megfigyelhető Zrínyi Miklós szigetvári hős esetében is.

130 *Szilágyi L.:* i. m. (39. jz.) 554–555.

131 Arhiv Hrvatske Akademije Znanosti i Umjetnosti (Zágráb), Diplomataria (= A–HAZU Dipl.) XXIX. 58.; kiadva: Mon. Habs. II. 267.

két évben ezek száma egyre nőtt. 1537 januárjában az ő szignójával ment a parancs Ernuszt Gáspárnak, hogy haladéktalanul szolgáltatassa be az elmaradt és az újonnan kivetett hadiadót, melyet a naszádosok fizetésére kívánt fordítani a kamara.¹³² Peregi által aláírt oklevélre 1540-ből is van adat, ebben Ferdinánd hatévi adómentességet adott a Szlavóniából Batthyány Ferenc birtokaira menekülőknek.¹³³ Az eddig tárgyalt iratok közös jellemzője, hogy mindegyik adózással kapcsolatos, így Peregi kamarai munkája akár magyarázatul is szolgálhatna. Nádasdy Tamás 1542. évi dunántúli főkapitányi kinevezése azonban már nem illik ebbe a sorba, ahogy Ferdinánd ez év december 26-án kelt oklevele sem, amelyben értesítette magyarországi alattvalóit Nádasdy új hivataláról. Ez utóbbi János leleszi prépost, Újlaky utóda mellett Peregi szintén aláírta, ami egyáltalán nem volt szokványos.¹³⁴ Úgy tűnik, hogy Peregi a késő középkori királyi titkárokra jellemzően rendszeres látogatója volt a kancelláriának, amelynek zilált állapota ezt lehetővé tette. A kiállított iratok tartalma alapján csak olyan ügyben intézkedett, amely a konkrét feladatköréhez tartozott. Ezek alapja minden bizonnyal egy tanácsulésen Peregi által tett referálás után hozott királyi döntés volt, amelyet Peregi azonnal átvitt a kancelláriára, és ott írásba foglaltatott.¹³⁵

Emberi viszonyok is belejátszottak Peregi kancelláriai szerepvállalásába, feltűnő ugyanis, hogy éppen akkor nőtt meg az általa szignált oklevelek száma, amikor Újlaky Ferenc alkancellár és Ferdinánd viszonya feszültté vált, illetve amikor már a Perényi emberének elkönyvelt Pécsi János leleszi prépost volt az alkancellár, akiben az uralkodó nem különösebben bízott. Az utolsó ismert oklevél már Oláh Miklós idejére esik, amire a Peregivel ápolt barátság, vagy éppen a prépost ekkor még erősebb befolyása egyaránt magyarázatul szolgál.¹³⁶ Ferdinánd Peregibe vetett bizalmának újabb bizonyítéka, hogy az alkancellár és vele együtt a titkospecsét távollétében a Peregi által szignált iratok mindegyikét az uralkodó által viselt gyűrűspecséttel hitelesítették. Túlzás lenne azt állítani, nem maradt fehér folt Peregi kamarai és titkári tevékenységével kapcsolatban, de ezeket a kormányzattörténeti kérdéseket későbbi kutatásoknak kell tisztáznia. Az azonban talán nem szorul további bizonyításra, hogy Peregi egy jelentős figurája volt a formálódó kora újkori bürokráciának.

132 A–HAZU Dipl. XXIX. 79. 1537. jan. 7. Bécs; kiadva: Mon. Habs. II. 323. Egy október 12-én kelt hasonló tartalmú levélből arra következtethetünk, hogy Ernuszt nem engedelmeskedett. Ezen is Peregi aláírása díszleg. A–HAZU Dipl. XXIX. 88. 1537. okt. 12. Bécs; kiadva: Mon. Habs. II. 347.

133 Mon. Habs. III. 37. 1540. dec. 12. Bécsújhely.

134 A két idézett oklevelet ld. *Pálffy Géza*: Nádasdy Tamás, a Dunántúli főkapitánya (1542–1546 és 1548–1552). In: Nádasdy Tamás (1498–1562). Tudományos emlékülés. Sárvár, 1998. szeptember 10–11. Szerk. Söptei István. Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, Sárvár, 1999. (Nádasdy Ferenc Múzeum kiadványai) 41–42.: No. 1–2.

135 Erre példa az 1542. december 27-én kelt oklevél, amelyben Ferdinánd kinevezte Zrínyi Miklóst bánnak, és rögzítette járandóságát. Az oklevél alján: „Ex deliberatione regiae maiestatis in consilio Albertus praepositus”. Saborski Spisi II. 308–309.

136 ETE IV. 391–392. 1544. dec. 9. Bécs.

A humanista mecénás

Végül a Peregi műveltségére, felfogására vonatkozó adatokat próbálom összerendezni. Ez ingoványos terepe a kora újkori biográfiáknak, és több – egyébként kitűnő – életrajz legelnagyoltabb részeit képezi. Albert mester esetében azért merészkedem erre a jégre, mert a kitűnő erasmista Pesti Gáborhoz fűződő kapcsolata a leggyakrabban idézett része a pályafutásának. Ez szorosan összefügg a családi háttér kérdésével, így indokolt innen kezdeni. A Pesti Gáborral foglalkozó irodalomtörténeszek pozitívan említik Peregit, közülük Illésy János nyitja a sort. „A Pesti levelein előmlő tiszteletteljes, bizalmas benső hang, az aprólékos kedveskedésekben nyilvánuló szolgálatkészség, a benső családi ügyek tárgyalása azt sejtetik, hogy Peregi nemcsak barátja, pártfogója volt, hanem talán rokona is, aki figyelemmel kíséri a fiatal pap fejlődését, írói munkásságát, szíven viseli nővére és nővére lányának jó hírnevét.”¹³⁷ Ebben a pár sorban szinte minden benne van, ami a későbbi összegzésekben is rendre feltűnik. A legfontosabb kérdésben, a családi kapcsolatok kibogozásában azonban kevés támpontot ad; csak sejteti a Peregi és Pesti közötti rokonságot. Sajnos máig nem állapítható meg teljes bizonyossággal – hiába tártta fel Kubinyi András évtizedekkel ezelőtt a Mizers család történetét¹³⁸ –, hogy a két művelt ember közötti bensőséges hang a családi köteleknek szól vagy a humanista levélírás kötelező kelléke. Az újabb munkák szerint Peregi a „mentora” volt az ifjú írónak,¹³⁹ míg a legfrissebb szakirodalom már „alighanem” rokonnak,¹⁴⁰ illetve egyértelműen családtagnak tartja.¹⁴¹ Magam nem tudok olyan adatról, amely megoldaná ezt a problémát. A levelek hangvétele, különösen Pesti nagybátyjának, Thorday Jánosnak a néhány sora¹⁴² vagy éppen a címzésben kitapintható familiáris viszony¹⁴³ alapján inkább pártfogói kapcsolatra gondolok, de egy biztos: a mély szellemi rokonság tagadhatatlan a két személy között. Ennek

137 *Illésy J.*: i. m. (125. jz.) 331.

138 *Kubinyi András*: Pesti Gábor családi összeköttetései. Irodalomtörténeti Közlemények 72. (1968) 81–86.

139 *Esoopus* fabulái melyeket mastan újonnan magyar nyelvre fordított Pesti Gábor. Vál., szerk., jegyz., utószó Ács Pál. Magvető, Bp., 1980. (Magyar Hírmondó) 206–207.

140 *Ács Pál*: Pesti Gábor. In: Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. IX. (Pálffy – rénes forint). Balassi, Bp., 2009. 145–149.

141 *Hubert Illikó*: Pesti Mizers Gábor: Új Testamentum magyar nyelven. Bécs, 1536. In: *Pesti Mizers Gábor*: Új Testamentum magyar nyelven (Bécs, 1536). [Reprint kiadás.] Balassi, Bp., 2002. (Bibliotheca Hungarica Antiqua 34.) 10.

142 „Ulterius autem rogo eundem, ut petat dominum Albertum prepositum nostrum dominum et amicum, quod Adamum filium meum nunc Posonium missurum accipiat benigne et favorabiliter, faciatque eundem informari, habeatque curam ipsius cum favore et diligentia ob respectum amicitie et servitorum meorum ac totius familie nostre.” Pesti Gábor Peregi Alberthez írt levelében: MOL E 204 Magyar Kamara Archívuma, Missiles 3. cs. Pesti Gábor 1538. máj. 27. Bécs. Kiadva kivonatosan: ETE III. 237.; teljes szöveggel: *Illésy J.*: i. m. (125. jz.) 334–335.

143 „Reverendo domino meo, domino Alberto preposito Quinqueecclesiensi ac prefecto camere et consiliario Regie Maiestatis etc. domino undecunque observandissimo”. Uo.

alátámasztására elég citálni Pesti leveleinek a kötelező humanista szerénységgel átítatott sorait, amelyben méltatlannak tartja magát Peregi barátságára.¹⁴⁴ A szocializációs és kulturális tér azonos lehetett mindkettőjükénél, bár Peregi esetén erre jóval kevesebb információval rendelkezünk. Az eddig említett adatok: Pekry véleményezése, a kényes diplomáciai megbízatások, Maylád István szabadulási költségeinek a hitelezése mind-mind egy meglehetősen toleráns attitűdre utalnak, amelyek már fiatal korától jellemezhetők. Bár Bátori István nádor udvarának a monografikus feldolgozása még várat magára, a Mazóviai Zsófia megérkezéssel kialakuló lengyel orientáció ismeretében valószínűsíthető bizonyos szellemi pezsgés. A fiatal kancellista itt ismerkedett meg a humanista Révay Ferencsel, a későbbi nádori ítélőmesterrel, és miután Bátori Pozsonyba tette át székhelyét, titkárra előtt kitért a világ. Ezekben az években köthetett barátságot Oláh Miklóssal, aki a fennmaradt darabok alapján legalább 1530-tól, tehát még Peregi nádori szolgálatának idejétől kezdve levelezett vele.

Kamarai szolgálatba lépésével újabb dimenziók nyíltak meg előtte, hiszen munkaköréből kifolyólag valóban minden fontosabb személlyel kapcsolatba került. A munkatársak döntő többsége egyetemi végzettséggel bírt, közülük többen a tehetséges kancellisták közül emelkedtek ki, mint például Pétervárad Balázs és Szerémi Sebestyén.¹⁴⁵ Mások – mint Bornemissza Pál, Schreiber Farkas, Georg Vöckl – pécsi polgárként, valószínűleg remek kereskedelmi kapcsolatokkal, igazgatási gyakorlattal és több nyelv ismeretében kerültek a hivatalba. Istvánffy Ferenc szolgálatába fogadása révén pedig a szintén humanista műveltségű baranyai nemesi famíliához fűződő kapcsolata nyert bizonyosságot. Újlaky Ferenc győri püspök nagybirtokosként, Kubinyi Lénárd kisnemesként¹⁴⁶ került a központi igazgatásba, de a közös műveltség a más-más társadalmi közegekből való származás ellenére összefűzte őket. A gyakori bécsi elfoglaltságok, valamint Paul de Oberstein bécsi prépost kamarai munkatársként való megjelenése a birodalom központjában segítette Peregit a kor divatos szellemi köreibbe való bekerülésben. Legújában már a körülötte Pozsonyban kialakuló szellemi környezet hatásának tartják Pesti Gábor erasmista érdeklődésének a kifejlődését.¹⁴⁷ Ebben komoly igazság lehet, hiszen a közvetlen munkatársakon túl a lekötöztette volt Macedóniai László váradi püspök,¹⁴⁸ Csézi András esztergomi prépost,¹⁴⁹ és még lehetne sorolni a vele kapcsolatban álló személyeket.

144 „ita me semper mira afficiunt iocunditate, et tametsi presens fateri erubui semper, literae tamen non erubescant, gratulor ita me dominus amet, me a tanto viro tantum amari, tum ego vel mediocrium hominum amicitia et consuetudine indignum me essem putem.” Uo.

145 *Gecsényi L.*: A Magyar Kamara tanácsosainak összetételéről i. m. (37. jz.) 61.

146 Kubinyi 1529-ig Budán élt, itt házat tartott fenn, testvére pedig korábban II. Ulászló alkínestartójaként tevékenykedett. Peregivel való ismeretsége akár Budán is kezdődhetett. *Kubinyi András*: Egy nezsideri torony tulajdonosa: A budai Wolfgang Hiller (1548). In: *Uő*: Tanulmányok Budapest történetéről i. m. (126. jz.) II. 779.

147 *Ács P.*: Pesti Gábor i. m. (140. jz.) 146.

148 ETE II. 331–331. 1534. márc. 1. Bécs.

149 Slovenský Národný Archív (Pozsony), Archív rodu Révay (A Révay család központi levéltára) 2. cím 1. tétel 24. levél (MOL Mikrofilmtár C 1352). 1540. jan. 1.; uo. 25. levél. 1540. aug. 2.

Ezek után joggal várnánk egy jelentősebb írói hagyatékot, azonban Peregi után jóval kevesebb levél maradt fenn, mint amennyi elvárható lenne egy vérbeli humanistától, aki a kor szinte valamennyi jelentős személyiségével bizonyíthatóan kapcsolatban állt. Ennek oka pedig már nem írható csupán az iratpusztulásra, vélhetően szerepet játszott benne az is, hogy Albert mester különösebben nem szeretett írni. Leveleinek feltérképezése után kijelenthető, hogy nem humanista írói túlzás Oláh Miklós azon megjegyzése Peregiről, miszerint: „Neminem ex nostratibus video, qui ad scribendum te sit negligentior.”¹⁵⁰ Azaz – senkit sem ismer társaságukból, aki ennyire lusta lenne, amikor tollat kell ragadnia. Ettől függetlenül vérbeli humanistának kell tartanunk, hiszen akinek Oláh Miklós azt írja, hogy „barátságunk okán a te örömed és bánatod is közös”, az nem lehet más.¹⁵¹ Peregit érdekelte a jó kormányzás ideája, és talán valamennyire görögül is tudott, ez mindenképp az átlag értelmiségi fölé emelte.¹⁵²

Az érdeklődést érdemes kihangsúlyozni Peregi esetében, mint a humanistákra oly jellemző magatartást. Valószínűleg érdekelte Pesti munkássága, és emiatt támogatta két legfontosabb munkájának, az *Új Testamentum magyar nyelven* és az *Esopus fabulái* című műveknek a bécsi Singreniusnál való kiadását. Ugyanez az attitűd lehetett az alapja a Sylvester Jánoshoz és Dévai Bíró Mátyáshoz fűződő viszonyának. Előbbit már 1532-ben megismerte Krakkóban,¹⁵³ utóbinak pedig a Tízparancsolathoz írt, Lengyelországban megjelent magyarázatát kapta meg elolvasásra. Ezt a könyvet közeli munkatársa, Werner György juttatta el hozzá, aki 1538-ban Krakkóban felkereste Hieronymus Vietor nyomdáját, ahol a mű készült, és ő kérte meg annak elolvasására is.¹⁵⁴

Werner, Vietor és Peregi kapcsolata nem véletlen. Vietor dolgozott Bécsben, ismerte a bécsi Singreniust,¹⁵⁵ Werner és Peregi gyakran megfordultak Krakkóban,¹⁵⁶ és mindhárom szereplő hangsúlyosan jelen van az 1544-ben Krakkóban megjelent *Pannoniae luctus* című antológiában.¹⁵⁷ A Vietor által kiadott és Pereginek ajánlott mű magyar hősök tragikus haláláról szóló verseket, köztük Werner György több alkotását tartalmazza. A rendkívül igényesen megszerkesz-

150 Oláh-levelezés 263–264. 1532. nov. 20. Binsius. Oláh Miklós Peregi Albertnek.

151 „propter amicitiam nostram communem tua et tristia et laeta sunt mihi communia”. Oláh-levelezés 45. 1530. febr. 31. Linz. Oláh Miklós Peregi Albertnek.

152 „Parvo labore, minima cura et opera res publicas, quibus praefecti erant tam laudabiliter ex omniumque sententia gesserunt, ut πράγματα χονά [azaz eorum tempestate] maximum laudis apud omnes sint consequuta.” Oláh-levelezés 263–264. 1532. nov. 20. Binsius. Oláh Miklós Peregi Albertnek.

153 ETE III. 248–249. 1538. május 9. Pozsony. Peregi Albert Sylvester Jánoshoz.

154 ETE III. 241. 1538. ápr. 9. Prága. Werner György Peregi Albertnek.

155 *Varjas Béla*: A magyar reneszánsz irodalom társadalmi gyökerei. Akadémiai, Bp., 1982. 70.; *Balázs János*: Sylvester János és kora. Tankönyvkiadó, Bp., 1958. 47.

156 Krakkóban az 1530-as években egy jelentős erasmista kör működött, ez hathatott Peregire is. Krakkó szellemi kisugárzására *Kasza Péter*: Nádasdy Tamás és Brodarics István levelezése. In: Nádasdy-émlékkülés i. m. (134. jz.) 58–59.

157 A kötetet Lakatos Bálint elemezte a szakdolgozatában, én ennek tapasztalatait foglalom most össze. *Lakatos Bálint*: Pannoniae luctus (ELTE egyetemi szakdolgozat). Bp., 2008.

tett, kitűnő verseket magában foglaló könyvecske egyik legnagyobb rejtélye a Pereginek szóló ajánlás. Általában uralkodók, főpapok, nagybirtokos mecénások az ajánlások célszemélyei, Peregi pedig nem tartozott egyik csoportba sem. A mohácsi csata hőseivel indító, a Habsburg-párt azóta elhunyt prominenseivel folytatódó, végül a diplomaták, mecénások során át az anya-gyermek kapcsolatokig eljutó antológiában felbukkanó személyek (Mária királyné, Bátori István, Szalaházy Tamás, a Thurzók, Újlaky Ferenc győri püspök anyja, Révay Ferencné stb.) szinte kivétel nélkül kapcsolódnak valami módon Peregihez.

Vietor humanista szokás szerint ajánlásában tegezi a megszólítottat, Lakatos Bálint megfogalmazása szerint teljesen egyenrangú szellemi partnerként, a *res publica litteraria* tagjaként kezelve Peregit.¹⁵⁸ Mint írja, az ajánlason törve a fejét rögtön Peregi jutott az eszébe, mivel olyan embernek ismerte meg, aki gyönyörűségét leli tisztességes éltű elhunyt hazafiak dicséretében, és a kötet szerzőivel is jó barátságban van. Peregi jelzője emiatt a *vir amplissimus*. Vietor ajánlása szerint Peregi és a hozzá hasonlók miatt nem pusztult el ez az ország, és ha a következő nemzedéknek sikerül összefognia a hazát emésztő tűz eloltására, akkor sikerrel járhatnak. Ez Peregi programja, hiszen közéleti tevékenységében minduntalan visszatérő motívum az empátia, a másik fél problémájának a megértése, és a bölcs tanácsokkal való ellátás képessége. Az ajánlás nem véletlen, hiszen Peregi barátai, a bécsi és krakkói humanista körök kitűnő tagjai, Werner mellett Eck Bálint (Valentinus Eccius), Johann Lange (Johannes Langus) és Georg von Logau (Georgius Logus) a prépost kérésére vágnak bele az antológia kiadásába. A mű egyszerre irodalmi és politikai alkotás, amely a kor ideális hőstablóját festi fel, mint követendő példa a gyászból való kilábalásra. Fontos a kiadás éve is, az előző év nagy veszteségei felett érzett fájdalom ihlethette. A további elemzés messzire vezetne, a *Pannoniae luctus* így is remekül mutatja meg azt a szellemi horizontot, ahol Peregi mozgott.

A Wittenbergben tanult Sylvesterrel és Dévai Bíróval való kapcsolat okán röviden szólni kell a reformációhoz fűződő kapcsolatairól főleg hogy könyvtárában ott lapult Luther *Quatenus Moses a Christiani accipi debeat* és *Sermo* című munkája.¹⁵⁹ Sőt 1543-ból ismert egy adat, miszerint Peregi székesfehérvári prépostságában az egyik kanonok vonzódott a lutheri tanokhoz, és azokat nyíltan hirdette.¹⁶⁰ Mindezek dacára kijelenthetjük, hogy Peregi, bár természetesen ismerte Luther tanait, mindvégig megmaradt Erasmushoz vonzódó humanistának. A kismartoni Eszterházy-könyvtár inventárium alapján Pereginek több könyve is idekerült a kora újkorban. A biztosan beazonosítható húsz könyvből tíz

158 „Reverenda virtute et dignitate viro, D. Albert a Pereg Quinqueecclesiarum praeposito, incltyi Romanorum regis etc. in Hungaria consiliario, et quaestori summo.” *Lakatos B.*: i. m. (157. jz.) 56.

159 Burgenländisches Landesarchiv (Eisenstadt), Protokoll Nr. 6341. Inventare. Inventarium der bei den P.P. Franciscanern in Eisenstadt befindliche und von der Domäne übernommene und im Schloß Eisenstadt untergebrachte Büchersammlung sog. Bibliotheca Esterhazyana 1937. (= Inventarium) M 843.

160 ETE IV. 264–265. 1543. máj. 30. Pozsony.

Erasmus munkája volt.¹⁶¹ Közülük hármat vehetett 1532-ben Krakkóban – „farraginem Erasmicarum epistolarum emeram” –,¹⁶² valamint egy további kötet provenienciája ismert: a kor kedvelt antológiáját Kubinyi Lénárdtól kapta ajándékba 1538-ban.¹⁶³

Személyében a késő középkor mély humanizmussal átítatott egyházi személyét kell látnunk, aki kitartott a katolikus egyház mellett, humanizmusának legfőbb jellemzője a tolerancia, és távol állt tőle a reformatori hevület. A késő középkor embere abból a szempontból, hogy a kanonoki stallumot továbbra is az udvari munka ellenértékének tartotta, és egy megürülő javadalomba a saját fiatal kancelláriai íródeákját akarta ültetni.¹⁶⁴ A nála jóval fiatalabb Pesti már nem tartotta magát méltónak belső elhivatottság nélkül a klerikusi pályára.¹⁶⁵

Érdekes színtöltja Peregi pályafutásának a Sopron várossal egy oltárjavadalomért vívott csatája.¹⁶⁶ Ennek hosszú története csak annyiban tartozik a tárgyhoz, hogy Peregi milyen szívósan küzdött helyettese számára ezért a protestánsok által megvetett javadalomért. A konfliktus először a soproni Boldogasszony-templomhoz tartozó oltárjavadalom miatt robbant ki, mert hiába kapta meg Peregi Ferdinándtól ezt a stallumot, a templomot már 1532-ben elbontották, így már nem volt mibe beiktatni. Ferdinánd 1534-ben megismételte a parancsát, és ekkor a városi tanács már beadta a derekát, de Pacsa János soproni plébános még ellenállt. Albert prépost ekkor csepregi Kopasz Balázst nevezte ki káplánjának, akit a város el is fogadott.¹⁶⁷ Mikor a városi plébánia különösen gazdag Háromkirályok oltáralapítványa megürült, Peregi ezt is szeretne volna kijárni védencének. A város ebbe már nem egyezett bele, mondván, Kopasz nincsen felszentelve, küldjön a prépost egyházi embert a misék elmondására, hiszen a misealapítványok teszik ki az oltárjavadalom jelentős részét. A helyzet itt elfajult, rövid idő alatt írt Sopron városának csepregi Kopasz Balázs érdekében Pozsony város tanácsa, az udvari tanács, Várdai Pál esztergomi érsek, Gerendi Miklós erdélyi püspök, Újlaky Ferenc győri püspök és maga az uralkodó, I. Ferdinánd is. Nem nehéz elképzelni a soproni magisztrátus lelkiállapotát, amikor

161 *Hubert I.*: i. m. (141. jz.) 10.

162 *Inventarium M 836.* Erasmus Rotterdamus: *Praefatio ad nuper electum pontificem romanum Adrianum.* Basilae, Jo. Frobenius, 1522.; *Uő: Commentarium in psalmum: quare freverunt.* Uo.; *Uő: Commentarii ... in omnes psalmos.* Utóbbi kettőnek valószínűleg nem ezek voltak a címei, és Erasmus *enarratió*jára utalhatnak.

163 *Uo. M 834.* *En damus chronicon divinum plane opus erudissimorum autorum, repetitum ab ipso mundi initio ad annum usque salutis M.D.XII.* Basilae, Henricus Petrus, 1529. Megjegyzés: „Munus domini comitis Posoniensis Leonardo Kubiny M.D.XXXVIII. Qui item eundem librum donavit mihi Alberto de Peregh preposito quinqueecclesiensi anno domini 1538.”

164 *ETE IV. 204.* 1543. febr. 8. Pozsony. Várdai Pál Ferdinándnak. Nem kizárt, hogy Felnémeti Albert volt Peregi embere, aki éppen ekkor került a kamara alkalmazásába.

165 *Mályusz E.*: i. m. (29. jz.) 335.

166 *Házi J.*: i. m. (94. jz.) 78–83.; *Kenyeres István*: Pacsa János plébános osztrák fogsága (Adalékok Habsburg Mária királyné helytartóságához). *Soproni Szemle* 60. (2006) 155.: 50. jz.

167 *Házi J.*: i. m. (94. jz.) 170.

egy oltárjavadalom kapcsán ennyi helyről érkezett baráti hangú levél, amelyben csepregi Kopasz támogatását kérték, és természetesen a végeredmény nem is lehetett kérdéses: a káplán megkapta a javadalmat. Az oltárjavadalomért folytatott ádáz küzdelem szintén Peregi „hagyományos” vallásosságára bizonyíték.

Nem lenne teljes az életrajz, ha Peregi toleráns beállítottságának igazolására nem szólnánk a különböző zsidó közösségek érdekében végzett munkájáról. A mohácsi csatavesztés utáni hektikus időszakban több helyütt elüldözték az addig békében élő zsidóságot. A kormányzat számára azonban korántsem volt mindegy, hogy mi lesz a sorsuk. Peregi már korán kapcsolatban állhatott velük, talán nem véletlen, hogy 1526 decemberében épp a zsidó prefektus budai házáat kapta meg adományba. 1539 januárjában atrocitások történtek Galgócon, és emiatt Ferdinánd kétszer is utasította Nagyszombat város tanácsát, hogy tartózkodjanak a kilengésektől. Mindkét esetben Peregi volt az ellenjegyző.¹⁶⁸ A nagyszombati zsidóság ennek ellenére nem kerülte el a sorsát, vérvád miatt el kellett hagyniuk a várost. Az alkudozások során Peregi személy- és vagyonbiztosító oklevelet szerzett nekik, ezért hálából a zsidó közösség neki ajándékozta a Zsidó utcában fekvő zsinagógát.¹⁶⁹ Így ő az egyetlen általam ismert középkori egyházi személy, akinek saját zsinagógája volt.¹⁷⁰ A korban szokatlan magatartás teljesebbé teszi a Peregiről alkotott ítéletünket.

Haláláról Bornemissza Pál Nádasdy Tamáshoz írt leveléből értesülhetünk.¹⁷¹ Valószínűleg hirtelen hunyt el 1546. június 8-án, hiszen májusban még rendelkezett a fizetéséről a kamara. A nagy meleg miatt már a következő napon eltemették Pozsonyban, végrendeletének végrehajtásával pedig Újlaky Ferenc győri püspököt, Révay Ferencet és Bornemissza Pált bízták meg. Sajnos a hagyatéki leltár nem került elő, csupán annyit tudunk, hogy a somogyvári apátság javai a győri püspökre szálltak.¹⁷² Peregi életében Bécs, Krakkó és Buda humanista köreiben egyaránt otthonosan mozgott, halálával egy sokoldalú, mondhatni reneszánsz ember, az utolsó középkori pécsi prépost és a formálódó kora újkori közigazgatás egyik sűrű eminenciása távozott a közéletből.

168 MZsO V/1. 218–219. reg. 1538. jan. 15., 19.

169 „reverendi domini Alberti de Pereg prepositi Quinqueecclesiensis, prefecti camere et consilarii, secretarii dicte regie maiestatis, quod idem dominus Albertus prepositus in causa eorundem judeorum ob quam presens transmigracio e civitate orta extitit, signanter tamen in expedicione et condonacione litterarum pro tuicione vite et bonorum suorum per ipsam regiam maiestatem eisdem judeis concessarum prestitisset et in huiusmodi patrociniis recompensam prenominati judei ex pari voto et consentanea, liberaque ceterorum judeorum huic abeuncium voluntate templum seu sinagogam eorum hic in civitate [...] memorato Alberto de Pereg preposito, suisque heredibus et posteritatibus donassent”. Uo. 227. 1539.

170 A nagyszombati tanács 1541-ben két részletben 150 ft-ot fizetett neki a zsinagógáért, tehát ténylegesen a tulajdonába került. Uo. 232. 1541. máj. 5.–júl. 20.

171 ETE IV. 495–496. 1546. jún. 10. Pozsony. Bornemissza Pál Nádasdy Tamásnak.

172 Uo. 511. 1546. okt. 2.

SZABOLCS VARGA
AN UNKNOWN HUMANIST: ALBERT PEREGI,
PROVOST OF PÉCS

In the two decades which followed the battle of Mohács (1526), Albert Peregi was an influential member of the Habsburg administration in Hungary, who played an important role in the reorganisation of the Hungarian Chamber, and was regarded as a member of the decision-making elite.

His career began in the court of palatine Stephen Bátori, whereupon he entered royal service in 1530 and became royal secretary and councillor of the Chamber. It was as a member of the Court that he took part in the political struggles of the period, and his fidelity earned him several confidential missions by king Ferdinand. It was he who started the supervision of great estates of dubious legal status, and carried out missions of diplomatic and administrative nature alike. He played an outstanding role in the reorganization of Slavonia in 1537. His work was rewarded with the grant of smaller lands in the county of Somogy, and of the provostship of Pécs, which was regarded as one of the major ecclesiastical benefices of the Kingdom. Following the medieval practice, as a royal secretary he took part in the sessions of the royal council, and seems to have preserved his informal influence throughout.

In 1537 he was appointed as the president of the Hungarian Chamber, and controlled as such the most important office of the Hungarian government. He held this office until his death in 1546, and transformed the Chamber into an institution of relative efficiency. The state taxes were collected with increasing success, and the role of Peregi in the formation of the government's policies with regard to the towns can also be grasped. After his death he was accused of mishandling the state finances, which may not have been altogether unfounded.

Although we have no information as to his schooling, he was evidently an educated person who kept a close relationship with his humanist contemporaries, and moved with apparent ease among the educated circles of Vienna and Cracow. His library contained several works of Erasmus, and his closeness to Gábor Pesti also hints at his Erasmian attitudes. His tolerance is showed by his efforts at protecting the Jewish communities living in the Hungarian towns from atrocities. That he likewise acted as a patron of literature is proved by the fact that the anthology entitled *Pannoniae luctus*, which was published in 1544 at Vienna, was dedicated to him by the editor.